

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים

דף ל"ו

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

קושיות פשוטות

דף לו.

גמ', חכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין

קשיא:

קשה, למה נקטה המשנה דוקא פסול של פיגול [מחשבה לאכול הקרבן חוץ לזמנו], ולא פסול אחר, כגון מחשבה שלא לשמה.

תירץ:

המשנה למלך (הל' חובל פ"ד ה"ז) תירץ, שהמשנה מייירי גם לענין קרבן נדבה, והרי בנדבה אם חישב הכהן מחשבה שלא לשמה אינו חייב לשלם, משום שמחשבה שלא לשמה אינה פוסלת הקרבן עצמה, אלא שהבעלים אינם יוצאים ידי חובתם וצריכים להביא קרבן אחר, ואמנם בנדבה אין חובה על הבעלים להביא קרבן אחר, וממילא אין חיוב על הכהן לשלם. [וע"ע בחזון יחזקאל (לתוספתא גיטין, ג, יג) שתירץ באופן אחר].

גמ', אי אמרת שלוחי דידן הוו אמאי פיגולן פיגול

קשיא:

קשה, למה לא מביאה הגמ' ראיה פשוטה מעיקר דין מחשבה שלא לשמה, שהקרבן אינה עולה לבעלים לשם חובה [עי' בזבחים (ב.)], הרי מבואר מזה, שהכהנים אינם שלוחי דידן, דא"כ יכול הישראל לומר לתקוני שווייתך ולא לעוותי.

תירץ:

הנדרי זרוזין (ד"ה הא) תירץ, שדין מחשבה שלא לשמה אינו ראיה ברורה, משום דאפשר לדחות שדין זה שייך רק באופן שבעל הקרבן הוא כהן, ומביא את קרבנו בעצמו, ולכן הוצרכה הגמ' להביא ראיה מדין פיגול, דמבואר במשנה (המובא בגמ') דמייירי בכהן שהביא קרבן בשביל ישראל, ואפ"ה מחשבת הכהן פוסלת הקרבן. [וע"ע בברכת שמואל (ס' כג) ובמנחת שלמה (ד"ה עוד) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', לימא ליה שליחא שויתך לתקוני ולא לעוותי

קשיא:

קשה, הא לכאור' אפשר להקשות כן אף לפי הצד דכהני שלוחי דשמיא הוו, דגם לשמיא אינו יכול להיות שליח כדי לפסול הקרבן.

תירץ:

בספר הר צבי (ד"ה וזכר) תירץ, שלפי הצד של 'שלוחי דשמיא' באמת אין הכוונה לשליחות ממש, אלא עיקר הכוונה היא שהתורה מצוה את הכהן לעבוד עבודה, והכהן העובד בא לקיים את מצותו, ולא לעבוד בשביל הישראל. [וכיסוד דבריו כתב גם הדבר אברהם (ח"ב סי' יט), וע"ע בנדרי זרוזין (ד"ה וליישב) שתירץ הקשיא באופן אחר].

גמ', יביא אדם חטאת חלב על חבירו שכן אדם מביא על אשתו שוטה כר' יהודה

קשיא:

קשה, מנא לן דלפי ר' יהודה אדם מביא חטאת חלב על אשתו שוטה, הא טעמו דר' יהודה מבואר בגמ' לעיל (לה:): דדרש מדכתיב 'זאת תורת', והיאך אפשר ללמוד מזה לחטאת חלב. [וכבר הקשה כן הגרעק"א בגליון הש"ס, והניח בצע"ג].

תירץ:

הרש"ש (ד"ה אלא) תירץ, שאפשר לדרוש כן גם לגבי חטאת חלב, מדכתיב (במדבר טו, כט) 'תורה אחת יהיה לכם', דקאי על חטאת חלב. [וע"ע בקרן אורה (ד"ה אלא מעתה) ובמרומי שדה (ד"ה אלא מעתה) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אלמה אמר ר' אלעזר הפריש חטאת חלב על חבירו לא עשה כלום

קשיא:

קשה, למה הוצרכה הגמ' להביא ראיה מר' אלעזר, הא לכאור' אפשר להוכיח כן מדברי ר' יוחנן עצמו, שאמר 'הכל צריכין דעת חוץ ממחוסר כפרה', ומבואר, שבדבר שאינו מחוסר כפרה, כגון חטאת חלב, צריכין דעת.

תירץ:

התוס' (ד"ה אלמה) תירצו, שמדברי ר' יוחנן עצמו אין הכרח כל כך, די"ל שאף שמבואר מדברי ר' יוחנן דצריכין דעת, מ"מ אפשר שזהו רק בעצם הקרבת הקרבן, אך מ"מ יתכן שיכול אדם להפריש בהמה לצורך חבירו בלא דעת הבעלים, לכן הוצרכה הגמ' להביא ראיה מר' אלעזר, דמבואר מדבריו שגם הפרשת הקרבן צריך להיות מדעת הבעלים. [וע"ע במרומי שדה (ד"ה והנה) ובנדרי זרוזין (ד"ה אלמה) שתירצו בדרכים אחרים].

דף לו:

גמ', דלמא מצוה דיליה היא וניחא ליה למיעבדיה

קושיא:

קשה, למה לא ניחא ליה לחבירו אם הוא יעשה המצוה בשבילו, הלא אף אם נימא דא"צ דעתו, מ"מ נחשב שחבירו קיים מצות תרומה, מדין שלוחו של אדם כמותו, [וכמו שביאר הר"ן (ד"ה אמרי'), דזכין לאדם שלא בפניו ומסתמא הו"ל כשלוחיה].

תירוץ:

המחנה אפרים (הל' שלוחין סי' כה) תירץ, שאין כוונת הגמ' לומר שחבירו ניחא ליה לקיים המצוה בעצמו, שהרי בכל אופן נחשב שהוא מקיים המצוה, וכנ"ל, אלא כוונת הגמ' היא, דניחא ליה לאדם לקיים מצותו בממון שלו, ולא ניחא ליה לקיים מצותו בממון שאינו שלו. [וע"ע בנדרים זרזין (ד"ה או דילמא), ובחי' חת"ס (ד"ה התורם) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', לעולם משל בעל הכרי על בעל הכרי כדאמר רבא באומר כל הרוצה וכו'

קושיא:

קשה, למה נקטה הגמ' דוקא ציור של 'משל בעל הכרי על בעל הכרי', הרי לכאור' תירוץ זה אתי שפיר גם בציור של 'משל תורם על בעל הכרי', כיון שאינו ממנה שליח להדיא אלא אומר 'כל הרוצה לתרום יבא ויתרום'.

תירוץ:

התוס' (ד"ה משל בעל הקרי) תירצו, שבציור של 'משל תורם על בעל הכרי' אסור לתרום אף אם אומר 'כל הרוצה לתרום יבא ויתרום', משום שבזה המודר נהנה הנאת ממון, שא"צ לתרום משלו, ובכה"ג אף שליחות גרוע כזה נחשב הנאה, משא"כ בציור של 'משל בעל הכרי על בעל הכרי', שלא נהנה המודר הנאת ממון, רק נהנה שנתקיים שליחותו, בכה"ג שליחות גרוע כזה לא נחשב הנאה. [וע"ע בחת"ס ד"ה כדאמר) שתירץ באופן אחר].

גמ', התורם משלו על של חבירו טובת הנאה של מי

קושיא:

קשה, מה היא הסברא לומר שטובת הנאה של בעל הכרי, הא לכאור' פשיטא שטובת הנאה של התורם, שהרי הוא הבעלים על תבואה זו שנעשית תרומה, וכמו בכל תורם שלכאור' הטעם דטובת הנאה שלו הוא משום שהוא הבעלים על תבואה זו שנעשית תרומה.

תירוץ:

המנחת שלמה (ד"ה ובעיקר) תירץ, שבאמת הטעם בכל תורם דטובת הנאה שלו אינו משום שהוא הבעלים על תבואה זו שנעשית תרומה, שכיון שנעשית תרומה מיד פקע ממנה בעלותו לגמרי, אלא שחידשה התורה זכות חדש של טובת הנאה, ונתנה התורה זכות זו לתורם, ולכן מספקא לן בתורם משלו על של חבירו, טובת הנאה של מי. [וע"ע בשיעורי ר' דוד (אות קסג, קסו), ובשפת אמת (תמורה י). שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', או דלמא אי לאו כריא דההוא לא חויין פירי דהדין תרומה

קושיא:

קשה, מה היא הסברא לומר שטובת הנאה תהיה של בעל הכרי משום כך דאי לאו כריא שלו לא היתה נעשית תבואה זו לתרומה, הרי לכאור' אדרבה, אילו לא עשה התורם תבואה זו לתרומה, הרי תהיה שלו לגמרי, ולא רק לענין טובת הנאה.

תירוץ:

יש שתירצו על פי מש"כ בשיעורי ר' דוד (אות קסו), שעצם שם תרומה חלה רק עי"ז שהתרומה מתרת שאר הכריא, שלפי"ז י"ל, שהכריא הוא הגורם לעצם חלות שם התרומה, ולכן צידדה הגמ' שפיר שמשום כך יש ליתן זכות טובת הנאה לבעל הכרי. [וע"ע בחי' ר' זלמן סנדר (ד"ה ר"ן) שתירץ באופן אחר].

דף לו

תוכן

- א. האם אדם אוסר דבר שאינו שלו גבי פיגול
- ב. ביאור ההיתר להאכיל קרבן פסח לקטן שאינו מן המנויין
- ג. התורם משלו על של חבירו, אם מועיל מדין שליחות
- ד. יסוד שאלת הגמרא 'טובת הנאה של מי'

(א) האם אדם אוסר דבר שאינו שלו גבי פיגול

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה ראייה דכהני שלוחי דשמיא ולא שלוחי דידן, מהא דמחשבת הכהן מועילה לעשות פיגול בקרבנו של ישראל, שאם נימא דכהני שלוחי דידן, אם כן היאך יכול הכהן לפגל הקרבן, הא לימא ליה הישראל 'שליחא שויתך לתקוני ולא לעוותי'. ומתרת הגמ', דגזירת הכתוב היא, דגבי פיגול חידשה התורה שמחשבת הכהן מועילה לפגל קרבנו של ישראל.
- ב. **קושיית הר"ן:** הר"ן (ד"ה אלא) העיר, מה היא קושיית הגמ', הא אף לפי הצד דכהני שלוחי דידן, מ"מ הרי יכול הכהן לפגל הקרבן אפילו אם אינו נחשב שליח כלל, מדין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שהכלל בזה מבואר בגמ' חולין (מ.), שמי שעושה מעשה יכול לאסור דבר שאינו שלו, והרי פיגול נחשב 'מעשה'. ותירץ הר"ן, דקושיית הגמ' היא מכהן שפיגל בשוגג, שבזה לא אמרי' אדם אוסר דבר שאינו שלו.
- ג. **ביאורו של הנדרי זרזין:** הנדרי זרזין (ד"ה אלא) ביאר סברת הר"ן דבשוגג אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, משום דגבי שוגג, הכהן רוצה לעשות שליחותו של הבעלים, ונחשב שהבעלים הוא המקריב [לפי הצד דשלוחי דידן], וא"כ מחשבת הכהן נחשבת כמו מחשבת אדם אחר, ומחשבתו יכולה לפגל רק אם נימא דמחשבה זו היא חלק משליחות הכהן, וע"ז מקשה הגמ', דאינה חלק מהשליחות, משום ד'שליחא שויתך לתקוני ולא לעוותי'.
- ד. **שיטת הרא"ש:** הרא"ש (ד"ה אמאי) ביאר קושיית הגמ' באופן אחר, דמקשה הגמ', אם כהני שלוחי דידן, א"כ היאך מועילה מחשבת הכהן לפגל הקרבן, הרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ומבואר שהרא"ש חולק על הר"ן, וסובר הרא"ש דפיגול לא נחשב 'מעשה', וממילא הדין הוא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וכ"כ השיטמ"ק (ד"ה וא"ת) בשם הריטב"א, דפיגול לא נחשב מעשה, ולכן גבי פיגול הדין הוא שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.
- ה. **יסוד המחלוקת:** במשנת ר' אהרן (סי' כו אות ט) ביאר יסוד המחלוקת בין הר"ן והרא"ש, דנחלקו ביסוד הפסול של פיגול, האם עצם המחשבה היא שפוסלת, או שהעבודה עצמה היא הפוסלת, כיון שנעשית באופן של פיגול. הר"ן סובר דהעבודה עצמה היא הפוסלת, ולכן נקט דפיגול נחשב 'מעשה' של פסול, משום שהעבודה היא מעשה, אולם הרא"ש נקט שעצם המחשבה היא שפוסלת, ולכן נקט דפיגול לא נחשב 'מעשה' של פסול.

(ב) ביאור החיתר להאכיל קרבן פסח לקטן שאינו מן המנויין

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מקשה על ר' יוחנן, למה לא אמרי' שכיון שיכול אדם להקריב קרבן פסח בשביל בניו הקטנים, אע"פ שאין בהם דעת, ה"ה שיכול להקריב קרבן פסח בשביל חבירו שלא מדעתו, כמו דאמר ר' יוחנן לגבי מחוסר כפרה, שכיון שיכול אדם להקריב קרבן לאשתו שוטה מחוסרת כפרה, ה"ה שיכול להקריב קרבן לחבירו מחוסר כפרה שלא מדעתו. ומתרת הגמ', דקרבן פסח שאני, משום 'שה לבית אבות לאו דאורייתא'.
- ב. **תירוץ הגמ' צ"ב:** הקשו הראשונים על תירוץ הגמ', האיך מותר להאכיל פסח לקטן שאינו מן המנויין, הלא פסח אסור למי שאינו מן המנויין כמבואר בזבחים (נו:), ואסור ליתן איסור בידים לקטן כמבואר ביבמות (קיד:). ציינו האחרונים, דלא קשה כלל לדעת הר"ש משאנך (לתורת כהנים, ט, ז) דסובר דאין איסור למי שאינו מן המנויין לאכול פסח, אלא שאינו מקיים מצות אכילת פסח. ומצינו כמה מהלכים ליישב קושיא זו, כמו שיתבאר.
- ג. **מהלך א', הר"ן:** הר"ן (ד"ה אמר ר' זירא), והתוס' (ד"ה יביא), והרשב"א (ד"ה שה לבית) תירצו, שכל עיקר דין זה, להיות מן המנויין בקרבן פסח, לא נאמר לגבי קטן, משום שאינו ראוי למינוי [כיון שאין בו דעת], ולכן מותר להאכילו פסח, משום שאצלו ליכא איסור כלל. [ועל דרך זה תירץ גם השיטמ"ק (ד"ה שכן), דליכא איסור לקטן כלל, אלא שביאר הטעם באופן אחר, דגזירת הכתוב היא למעט קטן מאיסור זה].
- ד. **מהלך ב', תוס' בפסחים:** התוס' בפסחים (פח.) תירצו באופן אחר, שבאמת איסור אכילת פסח בלא מינוי שייך גם בקטן, אלא דמ"מ מותר להאכילו דבר איסור כדי לחנכו במצות אכילת קרבן פסח. [ועי' במג"א (סי' שמג ס"ג) שנקט דשיטת התוס' היא דמותר להאכיל דבר איסור לקטן כדי לחנכו בשום אחד מן המצות, אולם המנחת חינוך (מצוה ז אות כ) כתב דהתוס' כתבו כן רק לגבי קרבן פסח ולא לגבי שאר מצות, עיי"ש הטעם לחלק].
- ה. **נפק"מ בין מהלכים:** המנחת חינוך (מצוה ה אות ד) כתב שיש נפקא מינה בין ב' מהלכים הנ"ל [הר"ן והתוס' בפסחים], לגבי אם מותר להאכיל קרבן פסח לאחר או שוטה. שלפי דעת הר"ן [וכן התוס' בסוגיין והרשב"א], מותר להאכילם קרבן פסח, כיון שאינם ראויים למינוי, כמו קטן, אולם לפי דעת התוס' בפסחים אין היתר לעשות כן, משום דגבי חרש או שוטה ליכא מצות חינוך, ולכן אין להתיר להאכילם דבר איסור.

ג) התורם משלו על של חברו, אם מועיל מדין שליחות

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה נידון, במי שתורם משלו על של חברו, האם צריך דעתו של בעל הכרי או לא. ומסוגיית הגמ' מבואר, שיסוד השאלה הוא, האם הפרשת התרומה נחשבת זכות לבעל הכרי או לא. ומבואר מזה, שאם נימא שהפרשת תרומה נחשבת זכות, תרומתו מועילה, אע"פ שתרם תרומה בלא דעת בעל הכרי. והענין צ"ב, דהא מבואר בגמ' ב"מ (כב.) שכדי להחיל תרומה צריך דעת הבעלים. ומצינו בזה ב' מהלכים, כמו שיתבאר.
- ב. **מהלך א', הר"ן:** הר"ן (ד"ה לא) ביאר, שבדרך כלל צריך דעת הבעלים כדי למנות שליח, אך בנידון דידן דזכות היא לבעל הכרי, יכול להיות שליח אף שלא מדעת בעל הכרי, משום דזכין לאדם שלא בפניו. וכ"כ התוס' (ד"ה מי). [ועי' בתוס' בגיטין (יא:) ובתוס' הרא"ש בקידושין (מב.) שהביאו ראיה מסוגיין דדין זכין לאדם שלא בפניו מועיל מטעם שליחות, דאי לאו הכי היאך אפשר לתרום שלא מדעת בעל הכרי].
- ג. **מהלך ב', הרשב"א:** אולם הרשב"א (ד"ה הא) ביאר סוגיין באופן אחר, על פי יסוד מפורסם, שבציור של תורם משלו על של חברו, א"צ דעת הבעלים כלל, כיון דתורם משלו ולא משל בעל הכרי, וכתב חידוש גדול, שבאמת בסוגיין תרומתו של התורם אינה מועילה מדין שליחות כלל, כיון דליכא דעת בעלים, ואמנם א"צ דין שליחות, אלא התורם עצמו יכול להחיל תרומה, כיון דמפריש משלו.
- ד. **קושיית האחרונים:** הרבה אחרונים [עונג יו"ט (שו"ת, סי' קט), קצות החשן (סי' רמג), ברכת שמואל (קידושין סי' יט), קובץ ביאורים גיטין אות לז)] הקשו על הרשב"א, האין אפשר לומר שהתורם משלו על של חברו א"צ דעת הבעלים, הלא מבואר להדיא בסוגיין, שאם נימא שהפרשה זו אינה זכות לבעל הכרי, כיון שרוצה להפריש תרומה בעצמו, לא מועילה התרומה, ומוכח מזה, דצריך דעת הבעלים כדי להחיל תרומה, ובלא זה אין תרומתו כלום.
- ה. **ביאורו של העונג יו"ט:** העונג יו"ט (שם) ביאר, שבאמת גם בתורם משלו על חברו צריך דעת בעלים, אך לא דמי לתורם משל חברו, שבזה צריך דעת בעלים ודין שליחות כדי להחיל עצם חלות שם תרומה, משא"כ בתורם משלו על של חברו, התורם הוא שמיחל עצם חלות שם תרומה, ולא בעל הכרי, אלא שאין לו רשות לעשות כן בלא הסכמת בעל הכרי, ולכן באופן דניחא ליה לבעל הכרי, יכול התורם להחיל שם תרומה בלא דין שליח.

ד) יסוד שאלת הגמרא 'טובת הנאה של מי'

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם ר' ירמיה להסתפק, התורם משלו על של חברו, טובת הנאה של מי, של התורם או של בעל הכרי. ומביאה הגמ' טעם לכל אחד מן הצדדים, עיי"ש בגמ', ואמנם אכתי לא נתבאר היטב יסוד הנידון. ומצינו בדברי האחרונים כמה מהלכים בזה, כמו שיתבאר. [ועי' בשפת אמת (תמורה י.) שהאריך לבאר יסוד הספק].
- ב. **מהלך א', מנחת שלמה:** המנחת שלמה (ד"ה ובעיקר) ביאר, עפ"י חקירה בעיקר זכות טובת הנאה, שיש לבאר בב' דרכים, א', שבזמן הפרשת התרומה לא נפקע ממנה לגמרי בעלות התורם, אלא נשארת ברשותו לענין טובת הנאה, ב', דנפקע בעלותו לגמרי, אלא שנתנה לו התורה זכות חדש של טובת הנאה, וזהו יסוד שאלת הגמ', דאם טובת הנאה היא שיויר מבעלות התורם, לפי"ז טובת הנאה של התורם, אבל אם היא זכות חדש, לפי"ז י"ל שבעל הכרי זוכה בה.
- ג. **מהלך ב', ר' דוד:** בשיעורי ר' דוד (אות קסג, קסו) ביאר באופן אחר, שבאמת טובת הנאה היא זכות חדש, ולא שיויר מבעלותו הראשונה של התורם, אך ספיקת הגמ' היא, בציור כזה שהתורם הפריש משלו כדי לפוטרו כריו של חברו, מי נקרא 'בעלים' של התרומה, התורם או בעל הכרי, שמצד א' י"ל דתורם הוא הבעלים, כיון שהפריש משלו, אבל מצד שני י"ל דבעל הכרי הוא הבעלים, כיון דכל עיקר תכלית התרומה היא כדי להתיר כריו.
- ד. **קושיית המשל"מ:** וכתב ר' דוד (שם), שעפ"י מיושבת היטב קושיית המשל"מ. דהנה הרמב"ם (תרומות פ"ד ה"ב) פסק שהתורם משלו על של חברו א"צ דעת בעל הכרי. והקשה הכסף משנה, הא איבעיא דלא איפשטא היא בסוגיין, ומנא לן להקל בספק דאורייתא. ותירץ הכסף משנה, שכיון שמסיק הגמ' דטובת הנאה של התורם, ממילא ה"ה דא"צ דעת בעל הכרי. ותמה המשל"מ, מה הוא הקשר בין הנידונים, שלכא"ה הם ספיקות נפרדות לגמרי.
- ה. **עפ"י מיושב:** ותירץ ר' דוד עפ"י דבריו הנ"ל, שיסוד ספיקת הגמ' דטובת הנאה של מי הוא, מי נקרא 'בעלים' של התרומה. שלפי"ז נמצא, שלפי מסקנת הגמ' דטובת הנאה של התורם, הרי נפסק בזה, שהבעלים של התרומה הוא התורם ולא בעל הכרי, ולפי מסקנת זו יתכן לומר שהתורם יכול לתרום בלא דעתו של בעל הכרי, שהרי התורם נחשב הבעלים על התרומה, וא"כ מסתבר דסגי בדעתו לבד כדי להחיל שם תרומה, וא"צ דעת בעל הכרי.

בענין צדקה ומעשר לצורך בניו

בדף הקודם ביארנו ענין השתמשות במעשר כספים בשביל שכר לימוד בניו. ומעתה יש לעיין לענין שאר צרכי בניו, אם יכול להשתמש בכסף מעשר. ותחילה יש לברר עד איזה גיל חייב אדם מדינא לזון את בניו. בשו"ע (יו"ד סי' רנו סעי' ג) פסק "הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה כו', הרי זה בכלל הצדקה". ועיי"ש בש"ך (ס"ק ד) שמסביר מה נקרא "גדולים" לענין זה "היינו שהם יתירים על שש". ובמקום אחר הביא הש"ך (סי' רמט' ס"ק ג) בשם המהר"ם מרוטנברג "לפזר מעשרותיו לעניים [צ"ל לבניו] הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר כו', ומשמע שמותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה". היוצא מדברי הש"ך, שמותר לתת לצורכי בניו הגדולים ממעות מעשר. אולם הט"ז (שם) חולק על הש"ך ופסק שאין אדם יוצא מצות מעשר במזונות בניו הקטנים.

ועי' בארחות רבינו (לבעל הקהילות יעקב, ח"ד מעשרות אות יט) שפסק למעשה כדברי הש"ך, וז"ל שם, "אמר לי מו"ר זצוק"ל שנוהגים שמותר להורים לחשוב בחשבון המעשר את פרנסת ילדיהם מגיל שש ומעלה דהוי צדקה וכמבואר בש"ך יו"ד סי' רנ"א ס"ק ד' ואמרתי למו"ר דכ"מ בתשו' חו"י הובא בפ"ת סי' רמ"ט ס"ק ב' והוסיף מו"ר וכך נוהגים וכן עיקר". אכן עי' בשבט הלוי (ח"ה סי' קלג אות ב) שהביא מכמה פוסקים שנקטו לדינא כדברי הט"ז ולכן סיים "לא יוציא רק חלק מפרנסתם מכספי הצדקה".

ומדברי הש"ך הוכיח הציץ אליעזר (ח"ט סי' א אות ד) שמותר לשלם בעד חתונת בניו בכסף מעשר ובלבד שאין בו חיוב ממון גמור, וז"ל, "וא"כ פשוט הדבר דה"ה גם דמותר להוציא כסף המעשר או לנכות מכסף המעשר עבור הוצאת חיתונם סידורם והחזקתם על שלחנו גם לאחר מכן כשאין להם פרנסה ומכש"כ כששוקדים על תורת ד'. אולם כשהפרש כבר הכסף מעשר נראה דבזה יש חילוק באיזה כוונה הפרישה דאם הפרישה בכוונה מפורשת כדי לחלקו לעניים דעלמא אזי אינו יכול תו ליתן מזה הכל לקרוביו ועליו לחלקו לחצאין ורק אם הפרישו בסתם למטרות צדקה אזי יכול ליתן הכל לבניו הנצרכים".

ועי' בתשובות והנהגות (ח"א סי' תקסא) שהתיר גם כן למי שאין לו ממון חולין כדי השגת ידו אכן לא למותרות ואפילו לזה בעת הצורך אפשר שיש להקל, וז"ל, "נראה פשוט שאין לך מצות צדקה הקודמת וחשובה מאשר לחתן את בניו ומותר ליקח גם מכסף מעשר אם אין לו חולין כדי השגת ידו אבל היינו דוקא בכדי צורכו אבל אם רצונו ליקח מכסף מעשר למותרות הרי הוא גוזל שאר עניים ואסור אבל אם אינו מוצא בשום אופן שידוך הגון ומתאים ובפרט עם בן תורה אלא כשמבטיח ליחן בהרווחה עד שזה צורך לנישואין אולי גם לזה נוכל להקל וצ"ע".

ובאג"מ (יו"ד ח"א סי' קמד) דן לענין השתמשות במעשר לצורך חתונת אחיו והתיר אך כתב שלא יתן כל מעשר בעד קרובים, וז"ל, "אין לפטור עצמו מכל הצדקות שיהיה בזה חלול השם שבנ"א לא יאמרו שנותן לקרובו אלא יאמרו שאין חוששין למצות צדקה וחזקת התורה וגם יגרמו שאחרים לא יתנו לכן יעשו שחלק הגדול יפרישו עבור אחיהם וחלק צדקה יתנו לשאר הצדקות והחזקת ישיבות ובה יקיימו המצוה כהוגן וקדוש ש"ש". אכן עי' במשנת המשפט (צדקה עמ' סג) שהביא בשם הגר"ח זצ"ל שאין להתשמש בכסף מעשר בעד חתונת בניו וכן הבין דעת החזו"א בזה.

דף לו

בענין התורם שלא מדעת בעל הבית

תמצית הסוגיא:

בגמ' מבואר מבואר דהתורם מפירות בעה"ב שלא מדעתו פשיטא דלא מהני 'דמאן שוויה שליח', אבל בתורם משלו על של חבירו נסתפקו בגמ' אי מהני דזכות הוא לחבירו או דלמא ניחא ליה דליעבד מצוה בממוניה.

ותמה הרשב"א הא מפורש בגמ' ב"מ בפרק אלו מציאות (דף כב.) דאע"ג דהיכי דמסתמא ניחא ליה לפעמם מהני, מ"מ בתרומה יליפנן דלא מהני שלא מדעת בעה"ב מדכתיב 'תרימו גם אתם' מה אתם לדעתכם 'אף שלוחכם לדעתכם', הרי יש דין שצריך מדעתכם ולא מהני ניהותא, וא"כ איך מהני כאן ע"י דניחא ליה [וזהו שכתב דלאו בניחא ליה תליא וכו'].

ותי' דבר יסודי דכל הך דין של לדעתכם הוא רק בתורם משל חבירו על של חבירו, אבל בתורם משלו על של חבירו א"צ מדעתכם ושפיר מהני. ודבריו סתומין ממ"נ אי יש דין בשליחות של תרומה של 'מדעתכם' אז מה לי משלו או משל חבירו, ואם ליכא דין מיוחד אז גם משל חבירו על של חבירו יועיל מדין זכיה כשזכות הוא לחבירו גם בלי דעתו.

ונחלקו גדולי האחרונים בביאורו, ויש בעיקר ג' דרכים ונ"מ בכוונת הדברים.

א] הקצה"ח ביאר דאילו היה מועיל זכיה בתרומה אז א"צ לדעתכם [דהרי זהו דינא דזכיה שיועיל בלי דעת] אבל כאן כוונת הרשב"א דהתורם משל חבירו ונוטל ממנו להפרשת התרומה הרי זה כזכין 'מאדם' דנוטל ממנו ואין זה זכיה אלא כשזכין 'לאדם' ומזכה לו שלא מדעתו [בקיצור רק אפשר ליתן לחבירו בזכיה ולא ליקח מחבירו]. ועפ"י כתב לדינא דגם בזכות גמור כציור של חלה שנאבד לא יועיל להפריש שלא מדעת בעלים [וחלק מכח זה על התה"ד והרמ"א ע"ש].

ב] הגר"ש שקאפ זצ"ל ביאר דבשביל זכיה צריך זכות בעצם ולא רק ניהותא, ולכן בתורם משל חבירו על של חבירו אינו זכות בעצם ולא מהני וצריך דוקא מדעתכם משא"כ משלו שהוא מרוויח להבעלים שמשלם להתרומה מממון עצמו אז יתכן שיועיל ע"ש. וכן מבואר בחזו"א שלמד כהנ"ל.

ג] העונג יו"ט ביאר דהיכי דצריך שליחות ומדעתכם שפיר לא מהני זכיה, אבל במפריש משלו על של חבירו א"צ זכיה ושליחות כלל, והטעם דהאדם נוטל פירות עצמו וקורא לו שם תרומה וזה מהני לפטור פירות של חבירו וא"צ שליחות וזכיה ורק צריך שלא יעכבו ולא יהא להם קפידא וע"ז שפיר מהני בזה דהוי זכות לו. ובברכ"ש (קידושין סי' י"ט) הלך על דרך זה דיש גזה"כ בתרומה דלהתפיס שם תרומה על הפירות צריך שיהא ע"י הבעלים עצמן, ולכן צריך דעתם בפועל, אבל לפטור את הכרי א"צ ממש בעלים וכו'.

ובקיצור יש ג' טעמים מ"ט לא מהני זכיה להפריש משל חבירו על של חבירו, א] להקצה"ח דהוי זכין 'מאדם', ב] לר' שמעון משום דאינו זכות גמור, ג] ולהעונג יו"ט וברכ"ש משום גזה"כ של לדעתכם דלכן לא מהני ע"י זכיה.

וני"מ במי שנאנס למכור חמצו קודם הפסח, ובא חבירו לעשותו בשבילו שלא מדעתו דבדאי הוי זכות לו שימכור חמצו, דלקצה"ח לא יועיל אבל לאידך ביאורים יועיל, והחת"ס תמה על סברת הקצה"ח כמובא במעדני ארץ דלהלן, אולם הגשרו"א דחה הראיה ע"ש להלן.

וליתר עיון נביא כאן מבוכה נפלאה עפ"י סוגיין, דהג"ר ר' דוד בהר"ן רצה לתקן כל טבלים שבארץ ישראל [כמו שיתבאר בפנים] מדין זכיה, ור' שלמה זלמן דחה שזה משל חבירו על של חבירו דלקצה"ח ולכמה פוסקים לא מהני.

תמצית מראי מקומות

א. גמ' איבעיא להו התורם משלו על של חבריו צריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו לא צריך דעת וכו'.

מבואר דהגמ' מסתפק אי הוי זכות לתרום משלו על של חבריו, ומבואר דפשיטא דמהני אי ניחא ליה לבעלים. ופי' הר"ן והרא"ש ותוס' דמהני מדין זכין לאדם שלא בפניו דעי"ז הוי שלוחיה.

ב. תוס' ד"ה אלא.

הקשו הא אמרינן בב"מ דף כב. דשליחות של תרומה צריך דעת בעה"ב, ותימצו דה"מ במפריש מפירותיו של בעל הכרי [דהוי משל חבריו על של חבריו].

ג. חידושי הרשב"א.

וכן תי' הרשב"א ביתר אריכות דכל הך דין של לדעתכם הוא רק במפריש משל חבריו על של חבריו ולא במפריש מפירותיו שלו. אמנם הדבר צ"ב רב, ממ"נ האם הפרשת תרומה לחבריו צריך דעתו או לא, ומהו הנ"מ איזה פירות הוא מפריש בשבילו. ויש בעיקר ג' דרכים.

מהלך א.

ד. קצות החושן סי' רמ"ג סק"ח.

כתב לבאר דברי הרשב"א דלא מצינו זכיה [דזכין לאדם שלא בפניו] אלא כשמזכה חפץ לחבריו, אבל כשהזכיה היינו

'ליטול' חפץ מחבריו לא מהני זכיה דאמרינן זכין 'לאדם' ולא זכין 'מאדם' וכאן במפרישו מפירותיו של בעה"ב הרי הוא נוטל פירותיו ומפרישם לכהנים, ובכה"ג אפילו אי הוי זכות לא מהני.

ועפ"י דבריו חלק על הרמ"א דלהלן מה שכתב בשם תרומת הדשן.

ה. רמ"א יו"ד סי' שכ"א בשם תה"ד

הביא תרומת הדשן, דעיסה שמתקלקלת מותר להמשרתת להפריש חלה בשביל בעלת בית גם בלי דעתה דזכין לאדם שלא מדעתה. וחזינן דמהני גם במפריש משל חבריו על של חבריו.

ו. יד אברהם, הגהות שו"ע שם.

מביא שהקצה"ח (הנ"ל) חולק על הרמ"א.

מהלך ב.

ז. חידושי ר' שמעון קידושין סי' כ"ח.

כתב לפרש החילוק דרך בזכות גמור מצד עצמו מהני זכיה, וכגון להפריש משלו על של חבריו דהלה מרויח שאינו צריך להפריש מפירותיו ליתן לכהן, אבל במפריש משל חבריו על של חבריו אפילו אי יש ניחותא אבל אינו 'בעצם זכות גמור' ולא מהני ושפיר צריך דוקא לדעתכם. [וכן פי' החזו"א ועוד אחרונים].

מהלך ג.

ה. עונג יו"ט סי' ק"ז.

מבאר דברי הרשב"א, דרק בקריאת שם תרומה על פירותיו של חבירו צריך שליחותו, אבל במפריש משלו וקורא שם על פירות עצמו אז כל זמן שאין הבעלים 'מעכבים' אז מהני בלי דין שליחות כלל, ורק צריך זכות כדי שלא יהא להם קפידא.

ט. ברכת שמואל קידושין סי' י"ט.

כתב כע"ז דרק במפריש משל חבירו יש דין מיוחד של בעלים ממש, ולכן צריכין הם לעשות מינוי השליחות, אבל בשליחות כדי לפטור כריים אז רק צריך שליחות רגילה, ובזה מהני זכיה.

י. שיעורי ר' שמואל ב"מ דף כב.

מביא ג' פירושים דלעיל [עונג יו"ט, ור' שמעון, וקצה"ח]

וביאר כל חדא וחדא כדרכו הטוב.

ליתר עיון:

יא. מעדני ארץ ח"ב 'קונטרס אפרושי מאיסורא', מהג"ר שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל.

מביא מבוכה הגדולה שנתעוררה בימיו, שהג"ר דוד בהר"ן רצה להציל כל אלו שאין מקפידין על הפרשות תרומות ומעשרות, ואמר שהוא קורא שם לפירות שהולכין לאיבוד [דבדרך כלל יש איזה פירות שאין אוכלין] ומדין זכין לאדם שלא בפניו, וכאן הוי זכות גמור דאין להם שום הפסד שפיר יש לו להועיל.

והשיב לו הגרשז"א דזה תלוי בדברי הקצה"ח ועוד נקודות, ע"ש בראשית דבריו [ולא העתקנו כל הקונטרס, והרוצה יכול לעיין בפנים].

הוי כשוחט קרבן אלא כנוחר ולא הוי פיגול, וכשר מיהא לא הוי, ואיהו לא קשיא ליה למה אינו כשר אלא פיגול הוא דקשיא ליה, כן נראה לי.

גופא אמר רבי יוחנן הכל צריכין דעת כו' וכאילו אמר כו' דהא הוה ליה למיתני שכן אדם מביא על אשתו שוטה ובתר הכי אלא מעתה, כן נראה לי.

האי שוטה היכי דמי כו'. אלא הא דאמר רבי יהודה מביא אדם קרבן על אשתו שוטה לאו בחטאת חלב קאמר אלא ביולדת ואי נמי בכל הקרבנות ובפקחת.

שה לבית לאו דאורייתא. כלומר וקטנים אינן צריכין להמנות ואם מאכילם מפסחו לא הוי מאכיל פסח שלא למנויו דלא אסר רחמנא פסח שלא למנויו אלא להני דאיתנהו במצות תכוסו אבל הני דלא שייך בהו המנאה לא מתסרי כדן שלא למנויו מידי דהוי אנשים רשות, תוספות.

דף ל"ו ע"ב. הא דאיבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעת או לא מי אמרין כיון דזכות הוא לו לא צריך. קשיא לי דהא שליחות לאו מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה אלא גזירת הכתוב היא דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם (קדושין מ"א ב'), ותדע לך שהרי האומר לחברו צא ותורם לי והלך ומצאו תורם למאן דאמר חזקה אין שליח עושה שליחותו אמרין בריש פרק קמא דחולין (י"ב א') שאינו תורם דדילמא איניש אחרינא שמע והלך ותורם ורחמנא אמר אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם ואע"ג דהתם ניחא ליה שתקנו את כריו, ויש לומר דתורם משלו על חבירו שאני דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי, אבל בתורם משלו על בעל הכרי כיון שאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו וזכין לו לאדם שלא בפניו או לאו זכות לו דמצוה דנפשיה עדיף ליה, כן נראה לי.

אלא לדעתא דנפשיה ואי אמרת צריך דעת הא קא מהנה ליה. נראה לי דלישנא יתירה הוא והוה ליה למימר הכי אלא לדעתא דנפשיה אלמא אין צריך דעת.

ת"ש המקדיש מוסיף חומש ומתכפר עושה תמורה והתורם משלו על מי שאינו שלו טובת הנאה שלו. והא דכתיב (דברים י"ד כ"ב) עשר תעשר ונתת,

קטנה בת לידה היא והא תני רב ביבי כו' קטנה שמא תתעבר ותמות. קשיא לי לימא ליה אימא שמא תתעבר ושמא תמות והכי נמי מוקמינן לה בפרק קמא דיבמות (י"ב ב'), ויש לומר דאין הכי נמי דהוה מצי לשנויי ליה הכין אלא דניחא ליה לשנויי אפילו לפום מאי דסליק אדעתיה דמקשה, ואי נמי משום דאי ילדה לאו קטנה היא אלא איגלאי מילתא דמיהרה להביא גדלותה וכדאמר רב ספרא בפרק קמא דיבמות (שם) דבנים הרי הן כסימנין ואיכא דאמרי עדיפי מסימנין.

הא דאמר ר"י הכל צריכין דעת. קשיא להו לרבותינו בעלי התוספות ז"ל הא דאמרין בקדושין (נ"ה א') בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר זכרים עולות נקבות שלמים והתם לא ידעי בעלים מאן נינהו אלמא אין צריך דעת, ותירצו דהתם כיון שנאבד דעת הבעלים היא שכל כהן שירצה להקריב יקריב וכדאמרין לקמן (ל"ו ב') גבי תרומה כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, ואפילו יש כהן שמודר הנאה חבירו ממנו אפילו הכי יכול להקריב כיון שלא עשה אותו שליח ממש וכדאמרין לקמן גבי תרומה, ולא איבעיא להו הכא אלא כשהקרבן עדיין בבית בעלים אם יכול כהן המודר הנאה לקחת אותו מבית בעלים להקריבו.

יש מי שגורס שכן כותב לה אחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא. כלומר שהוא כתב לה בשעת נשואין שהוא מקבל עליו אחריות שהיא חייבת קודם לכן, ויש מי שגורס שכן כותבת לו כלומר שהיא כותבת לו שובר בשעת קבלת כתובתה, ולפי גירסא זו לא מוכחא מהכא שיהא הוא חייב בקרבנות שהיא חייבת קודם נשואין אלא אותם שנתחייבה בהן בעודה תחתיה.

דף ל"ו ע"א. מתיב רב שימי בר אבא אם היה כהן כו'. והא דלא מותיב לה ממתניתין דקתני נמי מקריב עליו חטאות ואשמות משום דההיא לא מוכחא בחטאת חלב דדילמא בחטאת ואשם של מצורע דומיא דקניי זבין וזכות מדלא קתני מקריב עליו קרבנותיו וכדאמרין לעיל (ל"ה ב').

ואי אמרת שלוחי דידן הוו אמאי פיגולן פיגול לימא ליה לתקוני שויתך ולא לעוותי. קשיא לי והא אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה רבה מיהא וכדאמרין בעבודה זרה (נ"ד א'), ויש לומר דהני מילי בשאר איסורין אבל הכא אי בעי שליחות כשהוא משנה שליחותו לעוות נמצא שאינו שליח לכן, ולא

זכיה מדאורייתא לית ליה ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת פ' איזהו נשך (ב"מ ע"א, ב) שם ע"ש. והיינו נמי דאפוטרופסין תורמין משום דממון כהן גבוה ואינו אלא חלוקה דכה"ג מהני וכמ"ש⁴⁸. וכו' ע"ש הש"ך דעיקר כספרים שהביא תוס' דלא גרסי באיזהו נשך זכיה מדרבנן כו'. הנה על הכרעתו איני כדאי להרהר, אך כבר נחלקו בו קמאי דקמאי

בגירסא זו ולא עמדו על ההכרעה. ואם כן לשיטת הפוסקים דזכיה לקטן מדרבנן אם כן לית ליה תקנה לפדותו בדים דין, דאם בממון קטן ודאי לא מהני כמ"ש דכה"ג לא שייך זכיה כלל, ואינו אלא משום שליחות דודאי לא מהני וכמ"ש. ואי במזכה להן במעות כ"ד לפדיון א"כ ה"ל תורת זכיה ולא מהני מדאורייתא. ואע"ג שכתב בשיטה מקובצת שם בפרק איזהו נשך גבי רביית שהקשה הרמב"ן, ואי זכיה מדרבנן אמאי מותר בריית דגוי כיון דרייתא דאורייתא. וכתב משום דכל דבר שבממון משום הפקר כ"ד נגעו ביה ע"ש. היינו משום דהתם כשהעמידן אלא ישראל דכבר זכה הגוי במעות ע"י זכיה מדרבנן והוי ליה מעות של גוי וכי יזיק האזי מגוי יזיק. אבל פדיון חמש סלעים דהב"ד אין מוכין המעות לקטן, דאם כן הוי ליה מעות הקטן וכבר אמרנו דבמעות הקטן ודאי אין פדיון, אלא על כרחך דהב"ד נותנין מעות עצמם עבור הקטן לפדיון וא"כ לא הוי דבר שבממון אלא זכיה בגוף המזכה, וכיון דמן התורה אין זכיה לקטן אינו מועיל הפדיון מדאורייתא ודו"ק⁴⁹.

וכו' ע"ש הש"ך, ומפ"ק דבבא מציעא (יא, א) נמי נראה לפענ"ד דלא קשה מידי דלא אמרינן התם אלא דחזר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וזכין לאדם שלא בפניו במתנה, אבל אין ה"י דאפילו היכא דליכא משום שליחות לקטן אית ליה זכיה עכ"ל. ולענ"ד מוכח כדברי תוס', דאי נימא זכין לקטן מן התורה ואם כן שליח שזוכה לקטן מהני מן התורה, תיקשי בזה דאמרין פ"ק דמציעא דקטן לית ליה חזר ומשום דלא ילפינן מציאה מגט, או משום דלא ילפינן קטן מקטנה, ונהי דחזר דגבירא לא הוי משום יד אבל לא גרע משליחות ושליח נמי זוכה לקטן מן התורה, והוא קושיית הרא"ש כמו שיבאר לקמן (בס"ק יא) ע"ש. אלא על כרחך דאפילו במידי דזכות אין זכין לו ומשום הכי אין לו חזר, דנהי דגדול זוכה לקטן מדרבנן אבל בחזרו לא תיקנו זכיה, אבל אי נימא דזכין לקטן מן התורה, אם כן כי היכא דחזירו של אדם זוכה שלא מדעתו בגדול אמאי אינו זוכה נמי לקטן, נהי דלאו ידו הוא, ליהוי כשליח הזוכה כיון דלא גרע משליחות. ומוכח מזה דלא מהני זכיה לקטן ומשום דזכיה גופיה אינו אלא משום שליחות, וחזר דזוכה לגדול נמי אינו אלא משום שליחות, ובקטן דליכא שליחות ליכא זכיה ומדרבנן לא תיקנו בחזירו, ודו"ק היטב⁵⁰.

וכו' עוד הש"ך, שוב מצאתי להדיא כדברי תוס' ר"פ בן סורר שכתבו דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא כו', והגם שהביאו ראיות אחרות לזה לפענ"ד איכא נמי ראיה ברורה מדרב גידל כו'. ואין ענין זה לזה כלל דתוס' ר"פ בן סורר

(פנהדרין סח, ב ד"ה קטן) וצ"ה המקבל (גיטין סד, ב ד"ה שאני שותפי) וצ"ה דקידושין (יט, א ד"ה אומר אדם), התם מיירי שזוכה הקטן מנפשיה ע"י דעת אחרת מקנה וכמו שמתקלקל שם בין מציאה למתנה. וע"ש תוס' ר"פ בן סורר שהקשו, דהיכא משכחת גזל קטן ומאין צא לו ממון. ותירונו בדעת אחרת מקנה יש לו זכיה והיינו

ח' ולגדול בין בפניו בין שלא בפניו.

מנפשיה, והך דרב גידל מיירי במזכה ע"י אחר והוא נשיא אחד ממטה. וממהני במה שחשב דבר זה למציאה ואינו ענין זה לזה כלל. ועיין לעיל (בס"י רלה סק"ד) שכתבנו דשיטת תוס' והפוסקים דגבי מתנה זוכה הקטן בעצמו מן התורה, ואילו ע"י אחר אין זכין לו מן התורה. ואע"ג דכתבנו שם דדעת הרמב"ם דהא דמהני דעת אחרת מקנה היינו משום זכיה חזרה הקטן מנפשיה ע"י דעת אחרת המוכה. אבל שיטת תוס' והפוסקים דדעת אחרת מקנה אינו משום זכיה כלל וכלל, וזה ברור.

והא דתנא בתוספתא (תרומות פרק א), אפוטרופסין תורמין ומעשרין על נכסי יתומים, מוכרין בתים שדות וכרמים בהמה ועבדים ושפחות להאכיל ליתומים, ולעשות להם סוכה ולולב וצינור וכל מצות האמורות בתורה, ולקנות להם ס"ת נביאים וכחובים דבר הקצוב מן התורה וע"ש. וא"כ נראה דפדיון הבן נמי דבר הקצוב הוא, התם נראה דאינו אלא מדרבנן דהא תני נמי לולב וסוכה וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו. ואח"כ בספר מעד"מ כתב דאין הב"ד יכולין לפדותו כשהוא קטן דכל עוד שהוא קטן אינו בר חיובא כלל ע"ש. ועיין תוס' פ"ד דבבא קמא (לט, א ד"ה ור' יוחנן אמר) ע"ש שכתבו דאין נזקקין בית דין במלוה הבאה מחמת עצמה משום דאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ע"ן שם. אם כן בצבור דהוי חוב מחמת עצמו, ומשום אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד לית ביה דהוי ליה דבר ברור וכהאי גוונא מקבלין כמבואר (בסימן קי). אלא דנראה כדברי אש"ז דקטן אינו בר חיובא כלל אפילו בחוב הבא מחמת עצמו. דלא מיעבד למ"ד שעבודא לאו דאורייתא אלא פריעת בעל חוב מצוה, וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו. אלא אפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא נמי אין השעבוד חל אלא היכא דאיכא חיוב הגוף נכסיה אינון ערבין, אבל קטן דאינו בחיוב הגוף דאפילו גנב וגזל פטור, ונכסיה לא הוי ערבין במקום דליכא ליה, ואכתי כריך עיון.

ח' ודגדול בין בפניו בין שלא בפניו. כתב בתרומת הדשן (סי' קפח) וז"ל: אשה בעלת הבית לשה לה משרתת שלה עיסה והלכה לחוץ קודם שהפרישה חלה, וקודם שחזרה נחמלה העיסה כל זורכה שאם עוד תשהה שלא תאפה תקלקל העיסה, ובשיל כך רוצה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעה"ב שרי למיעבד הכי או לאו. תשובה, יראה דש"ד למיעבד הכי דכיון דמיתקלקל זכות הוא לבעה"ב וקי"ל זכיה מטעם שליחות אחרבי וכו', וה"נ המשרתת נעשית שלוהא אפי' שלא מדעתה מטעם דזכות הוא לה, ואפי' אין כאן חשש קלקול העיסה כו'. ואע"ג דאמרין בפ"ק דחולין (יב, א) דהאומר לשלומו לא ותרומה ושמע אינש

פיתוחי חותם

(אהע"ז סימן מט) כתב דבכל דבר שהוא לתקנת היתומים מהני אפוטרופוס מן התורה, עיי"ש.

49 עיין לקמן (הערה 51). 50 עיין לקמן (הערה 54).

48 עיין ביד-אברהם (על שו"ע יו"ד ש"ה) שהקשה על מש"כ רבינו כאן מדברי תוס' בגמ' שבת (נג, ב) שכתבו דאפוטרופוס יכול לעשר בהמה אע"ג דאינו חלוקה, וצ"ע. ובחזון-איש

אחריו ואזיל ותס' דאין תרומתו תרומה כו' שהרי צויה לשלוחו לתרום, מכל מקום הואיל ולדידי לא עבד שליח לא מהני. וי"ל דדוקא התם כו', דאיכא למימר דדעת בעל הבית דשלוחו דוקא יתרום משום יודע ומכיר באיזו מדה רגיל צעה"ב לתרום בעין יפה כו', אבל בהפרשת חלה בזמן הזה דהכל שוין לטוב כצוה ולשרוף אין לומר כלל קפידא. וביצמות פרק האשה (ק"ה, ז) שלום צעי חלמודא המזכה לאשתו במקום יבם או במקום קטטה, ומוכח בהדיא התם אי הו' זכות היה מועיל משום זכין לאדם שלא בפניו וכו'. והוא הדין לענין הפרשת חלה ואי ק"ל הא דתניא בפ"ג דמלועא (כ"ב, א) כיצד התורם שלא מדעת תרומתו תרומה כו', עד הרי שמאלו וא"ל בעל הבית כלל אלל יפות לא שויה שליח משום דבעינן שלוחת דומיא דאתם מה אתם לדעתתם. אלמא אע"ג דידעינן בחר הכי דניחא ליה גמא שתרם אפילו הכי לא הו' שליח כיון דמעיקרא לא לדעת הו'. לא דמי כלל דהתם בשעה שנעשה שליחות לא ידעינן כלל דניחא ליה אלל דלח"כ שמעינן מיניה או דחזינן מיניה דניחא ליה, ובעינן למימר דלמפרע הו' שליח, הא לא מהני משום דבעינן למידע בשעה שנעשה שליח דזכות הוא וניחא ליה, וכחאי גוונא הו' דומיא דאתם דאנן סהדי אי הו' הכא ניחא ליה, אלל היכא דבשעה שנעשה שליחות לא ידעינן לא הו' דומיא דאתם עכ"ל. וצ"ד גמ"א (סימן שכת סעיף א) פסק במשנתם כדברי תה"ד. וצט"ו שם (סעיף ז) כתב דאפילו ליכא קילקול העיסה מהני הפרשת משרתת משום זכין לאדם שלא בפניו ע"ש. ואם

כי ידעתי מיעוט ערכי להרהר אחר פסקי מוהר"א וצפרט שכבר הלך אחריו הרמ"א והט"ו. אמנם לענ"ד חוס' והרשב"א לא ס"ל הכי. עיין גנדרים פ"ד (לו, ז) כתב שם הרשב"א וז"ל: הא דליצני להו התורם משלו על של חצירו צריך דעת או לא מי אמרינן כיון דזכות הוא לו כו', קשיא לי דהא שליחות לאו מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה אלל גזירת הכחוש דמה אתם לדעתתם אף שלוחתם לדעתתם. ומדע לך שהרי האומר לחצירו לא ותרום לי והלך ומאלו תרום, למ"ד אין חזקה עושה שליחותו אמרינן בפ"ק דחולין (י"ב, א), דלמא שמע אינש אחריו ותרום ורחמנא אמר אתם גם אתם מה אתם לדעתתם אף שלוחתם לדעתתם, ואע"ג דהתם ניחא ליה שתיקן כרוי וי"ל דתורם משלו על של חצירו שאני, דלא צעין שלוחו לדעתו אלל בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי, אלל בתורם משלו על של חצירו כיון שאינו של בעל הכרי לא צעין שליחותו ממש ואין הדבר חלו אלל אי זכות לו וזכין לאדם שלא בפניו, או לאו זכות דמלוא דנפשיה עדיף עכ"ל. וכן כתב החוס' שם גנדרים עיין שם. ואם כן נהאי דמשרתת דמפרשת חלה משל בעל הבית אין בזה משום זכות, דלא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו אלל היכא דזוכה המקבל באיזו דבר כמו במזכה חפץ לפלוני, או במזכה גט לאשתו דזוכה האשה בגט, או במפרש משלו. אלל מפרש משל בעל הבית אין זה זכות אלל ניחא ליכא ושלוחתו לאו מתורת ניחא הוא ובעינן לדעתתם דוקא¹. וגם מ"ש בתה"ד דמשום קילקול עיסה חשיב זכות, לא הננתי דהא אחר שמאפה נמי

פיתוחי חותם

על דעת רבינו מדברי החוס' בגמ' יבמות (ק"ג, א ד"ה מאן) דמוכח מדבריהם שם דזכין מאדם ג"כ מהני, אך לפימ"ש"כ דהתוס' אזלי לשיטתם בכתובות (שם) אפשר ליישב. ועיין מזה עוד מש"כ בשו"ת אבני-גזר (אהע"ז ס"י קצד). ועיין בחידושי הגר"ט (שם) שביאר דלפ"מ"ש"כ רבינו דכוונת הרשב"א דבתורם משל בעל הכרי לא מהני זכיה משום דזכין מאדם לא אמרינן. צ"ל דהא דמבואר בגמ' ב"מ דבתרומה לא מהני בזה דניחא ליה ד"לדעתתם" אמר רחמנא וכמו שכתב הרשב"א, אין זה דין דוקא בתרומה אלא ה"לדעתתם" מגלה שבכל מקום לא מהני לזכות כשהוא להוציא מבעלים. אך באמרי-בינה ובחזון-איש כתבו דאכן אין כוונת הרשב"א לומר דזכין מאדם לא אמרינן, אלא דוקא בתורם משל בעל הכרי דלא הו' זכות כלל דהרי יכול כל שעה לתרום בעצמו, ורק בתורם משלו הו' זכות. ולפי דבריהם צ"ל דמה דאיתא בגמ' דילפינן ליה מ"לדעתתם" היינו לומר דאע"ג דהשתא נתברר שהיה בשבילו זכות מ"מ לא מהני כיון דבשעת הפרשה לא היה ברור דניחא ליה. ובאמת כבר כתב כן הגרעק"א בגמ' ב"מ (שם) ליישב את דברי הרמב"ן שכתב דכל הרוצה לתרום אין זה שליחות ולכן מותר במודר הנאה. והר"ן בגמ' גיטין (סו, א) תמה עליו מסוגיא זו בב"מ דמבואר דבתרומה בעינן דוקא שליחות דלדעתתם אמר רחמנא, וכתב הגרעק"א דהרמב"ן ס"ל דאין כוונת הגמ' דבעינן דוקא שליחות אלא דלא מהני זכיה כיון דבשעת הזכיה עדיין לא ברור דהוא זכות, דהרי השליח אינו יודע דעתו של בעה"ב ואע"ג דעכשיו נתברר דניחא ליה מ"מ לא מהני דבתרומה בעינן שבשעת הזכיה יהיה ברור לנו דהוא זכות, אבל כשאומר כל הרוצה ובשעת הזכיה ברור לנו דניחא ליה מהני שפיר אע"פ דלא הו' שליחות, עכ"ד ועי"ש. אמנם הר"ן ס"ל דצריך

51 מה שכתב כאן רבינו דזכין מאדם לא אמרינן דרק כשמוכח לו איזה חפץ מהני זכיה כן כתב גם במרכבת-המשנה (פ"ו מה' גירושין) דזכין מאדם לא אמרינן. אמנם הרבה אחרונים חולקים על כך וסוברים דגם להוציא מרשותו מהני זכיה, ועיין בספר בריית-אברהם (אהע"ז ס"י קא סק"ט) ובבאר יצחק (ח"א ס"י א ענף ג) שהאריכו בענין זה. ובחזון-איש (אהע"ז ס"י מט) הקשה על דעת רבינו דאין מהני זכיה בגט, ומש"כ רבינו דהאשה זוכה בו, מ"מ איך מתגרשת, ועוד תמה מהגמ' בקידושין (מד, ב) גבי קטנה שנחקדשה שלא לדעת אביה כתב שם הר"ן דאם אח"כ נתרצה האב חל קידושין למפרע משום זכיה, הרי מבואר בדבריו דגם כשאינו מזכה לו חפץ מהני זכיה, עי"ש. ובאמת כבר הקשה כן רבינו בעצמו בספרו אבני-מילואים (ס"י לו סק"ט) ונשאר בצ"ע. ובבאר-יצחק שם הקשה על רבנו מהגמ' בפסחים (יג, ב) במעשה דיוחנן חקוקא דמבואר שם דנפקד יכול למכור את הפקדון כשעומד להתקלקל, וע"כ מהני מדין זכיה, ומבואר שגם להוציא מרשותו מהני זכיה. ועוד הקשו שם בבאר-יצחק ובחזון-א מהא דאיתא בגמ' סוטה (כה, ב) דקיני ב"ד מהני וע"כ זה מדין זכיה, ועי"ש שהאריכו בדברי רבינו. ועיין בזה גם באמרי-בינה (הלכות תרומות סימן ו), באחיעזר (ח"א ס"י כח) ובחידושי הגר"ט בגמ' ב"מ (כב, א). ובאחיעזר שם כתבו דלשיטת החוס' בגמ' כתובות (יא, ב) שאמרו דזכיה מטעם שליחות משום דאנן סהדי דעביד ליה שליח, בודאי מהני גם להיות זכין מאדם, אולם רבינו שכתב לעיל (בס"י קה) דהטעם הוא משום שהתורה מינתה אותו לשליח, הרי מה דאנן סהדי דעביד ליה שליח לא מהני דהו' שליחות שלא מדעת, עי"ש.

ועיין בספר קהילות-יעקב (ליקוטים חלק ח ס"י ג) שתמה

מוכל להפריש ואע"ג דמזונו נעיסה אצל כל דליחיה לנעה"ז
בשעת לישא מוכל להפריש אחר אפיה. והנה אחר דלחיה לנעה"ז
לענין הרש"א וגם התוס' שם כתבו צדאור היטב מה בין
זכות לשליחות, וא"כ נראה דלא תפריש המשרתת ואם תקלקל
העיסה תפריש בעל הבית אחר

אפיה, וכמ"ס דנעין כה"ג
דעת נעה"ז כיון דמפריש משל
נעה"ז, וכן נראה מדברי תוס'
בנויר (יב, א ד"ה מאי טעמא)
שהקשו נהא דלשח עושה שליח
לחברתה שמתפריש חלה אחר
הלישה, והוא דבר שלא נא
לעולם כיון דעושה שליח קודם
הלישה ע"ש. ואי נימא דלא
נעין כלל דעת נעה"ז אלא
משום דזכות הוא ואפילו בלא
קלקול העיסה, א"כ לא גרע מה
שעושה שליח מאלו לא עשתה
שליח כלל והפרישה בעצמה.⁵²
וע"ס בתוס' שהקשו האידנא
דנהגו בכך ע"ש, ואף על גב
דהשתא שיעורי דחלה כולם
שוים. אלא משמע דסבירא ליה
כמ"ס דכל שמתפריש משל נעה"ז
אין זה זכות אלא שליחות וכמו
שכתבנו, ולכן נראה להחמיר
שלא תפריש המשרתת בעצמה.

טו שמי שמתחייב לקטן בין בקנין בין בשטר. וכ"כ התוס' בפרק
התקנל (גיטין סה, א ד"ה נרור וזרקו) והר"ן (שם סד, ב),
דקטן אינו זוכה אלא בדבר שמתחייב ידו וכגון נמיכה וע"ש.
ונראה לי דכי היכא דקטנה אית לה זכיה בקנין סודר וכמ"ס
הרמב"ם (פרק כט מהלכות מכירה הל' י), ומשום דאית לה חזר

אית לה נמי קנין חליפין ואע"ג דאינו תחת ידה. וכ"כ הטור
וש"ע (סימן רלה סעיף ו), הכי נמי אית לה שטר ומי שמתחייב
לקטנה בשטר והגיע שטר חזר לידה זכתה בחוב, ודוקא
במתחייב לקטן בקנין או בשטר הוא דלא מהני, אצל קטנה
אית לה שטר דלא גרע מחליפין.

יז וכן ארבע אמות של אדם.
בתוס' פ' אלו נערום (כתובות
לא, ב ד"ה וזכר"ר) כתבו דלא
תיקנו ארבע אמות בגניבה, וכן
כתב הרא"ש פ"ק דמציעא (סי'
כח) ע"ש. ואף"ז בספר מעד"מ

(פלפולא חריפתא שם אות פ)
הקשה על הרא"ש, דכיון דפסק
דארבע אמות אינו קונה בזה"ר
משכנו נפשיה אדירה למה ליה,

עיין שם. והוצא בש"ך (סק"ט)
וכתב עלה דלא דק דנפקא מיניה
לסימטא ולצדי רה"ר עיין שם.
ולפענ"ד שפיר דק היטב והוא

דכיון דאפילו גג וחצירו דודאי
קונה בגניבה, אפילו הכי אינו
חייב עד שיכניסנה לרשותו
וכמ"ס בש"ע (סימן שמה סעיף

ד), ועיין לשון רש"י בפרק קמא
דבבא מציעא (י, ב) גגו חצירו,
שהפירה נכנסה לחצירו ועל
בפניה עיין שם. ומצאנו דאם לא

עשה שום מעשה אלא שהפירה נכנסה לרשותו ובעתו לגונבה
אע"ג דחצירו כה"ג קונה במציאה ומתנה, אפ"ה בגניבה וגזילה
אינו קונה במחשבה עד שיעשה מעשה ומס"ה נעין בעל בפניה
כמ"ס רש"י, או שיכניסנה בעצמו לרשותו, ועמ"ס לקמן (בסי'
שמה ס"ק ב). וא"כ מכ"ס בסימטא ד' אמות אם הפירה נכנסה

יט יש מי שאומר⁵³ שמי שמתחייב לקטן
בין בשטר בין בקנין, כיון שאין אותו דבר
תחת ידו דהקטן אינו זוכה אלא אם כן זיכהו
על ידי אחר.

כ חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו,
אע"פ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה
לחצירו כאילו זכה בה אחר.

כא במה דברים אמורים: בחצר המשתמרת,
אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו
וחורבתו עד שיהיה עומד בצדה ויאמר זכתה
לי שדי. ויש חולקין כמו שנתבאר לעיל (סימן ר).

(טור סכ"ה בשם הרא"ש).

כב "וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד
בצדן קונין לו בסימטא או בצידי רשות
הרבים או בחצר שאין לה בעלים, אבל
ברשות היחיד או בשדה חבירו אינו קונה עד
שתגיע מתנה לידו.

פיתוחי חותם

ובעיקר קושיית רבינו על דעת התרומת-הדשן דבתרומה לא
מהני זכיה ובעינן דוקא שליחות, כבר תמחו האחרונים [ועיין
באמרי בינה (תרומות סי' ו), בחידושי הגר"ט שם ובהגהות הר"ר
צבי כאן] דהרי הרמב"ם פסק דתורם שלא מדעת בעה"ב ואח"כ
בא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות דמהני, ואף דלא משמע כן
מסוגיית הגמ' בב"מ ותירצו דדעת הרמב"ם דניחוחתא דמצוה
עדיף כמו שכתב בעצמו רבינו לעיל (סי' רסב), וכן גם פסק
בשו"ע (בסי' שלא) כדעת הרמב"ם, ולכאורה ה"ה בחלה
דמה"ט מהני, וא"כ מה מקשה רבינו, וצ"ב.

52 בבאריצחק (סימן א) ובאחיזר (ח"א סימן כח) תירצו
בפשיטות דכל היכא דעושה שליח לא מהני זכיה וזה עפ"י מה
שכתב התוס' בגמ' קידושין (כג, ב, ד"ה מהו, ועיין מה שכתב
רבינו בזה לקמן (בסימן שפב). ויש לעיין בזה ממש"כ בתוס'
הרא"ש בגמ' גיטין (ע, ב) דנשתתה המשלח שאין כותבין אלא
לכשישתפה, והקשה שם דהא כבר בטלה השליחות, ותירץ
דכיון דידעינן דעתיה דניחא ליה הוי כאילו עתה עושה שליח,
עיין שם. ולכאורה הוא מדין זכיה ואף-על-גב דעשה שליח
מהני. ומדברי התוס' הרא"ש כאן קשה אף על עצם חידושו של

דוקא שליחות בתרומה וזכיה לא מהני כלל אע"ג דזה ברור
דניח"ל, ולכאורה אפ"ל דטעמו של הר"ן כמ"ס רבינו, דזכין
מאדם לא מהני, אך כבר הבאנו דבר"ן מבואר להדיא דלא
כרבינו, דהרמב"ן והר"ן בגמ' גיטין (נב, א) כתבו דהא
דאפוסטרופסין מוכרין בנכסי יתומים דמהני משום זכיה, הרי
מבואר מזה דס"ל דגם להוציא מרשותו מהני זכיה. ואולי אפשר
לפרש את דעת הר"ן עפ"י מש"כ בספר ברכת-שמואל בגמ'
קידושין (סי' יט) לבאר את דברי הרשב"א דבתרומה גזה"כ הוא
דלא מהני זכיה ובעינן דוקא שליחות ד"לדעתכם" אמר רחמנא,
[וזה דלא כדברי רבנו דלפי"ז הוא דין מיוחד דוקא בתרומה],
ועיי"ש שהאריך לבאר החילוק בין תורם משלו על של חברו.
ועיין עוד מש"כ בבאור דברי הרשב"א בשו"ת עונגיו"ט (סי'
קט), באחיזר (ח"ב סי' לו) ובקובץ-הערות (סי' עב). ועיין עוד
בחידושי הגר"ט (שם כה, ב) ובחידושי רבי שלמה היימאן
(כ"מ סי' ג) שדנו במש"כ רבינו שכתורם משלו על של חבירו
מהני מדין זכיה. ועיין באור-זרוע (הלכות פסחים סימן רכז)
שכתב להדיא כהכרעת רבינו כאן דבתרומה לא מהני זכין משום
דאי אפשר להוציא ממונו של אדם שלא מדעתו.

באר הגולה
עם ציונים מהש"ך
ח. טור ממנה נ"ס
מסכת תרומות:

ציונים לרמ"א
עם ציונים מהש"ך
ז. תרומת הרשן סימן
קפ"ח:

נקודות הבסוף
ב. שם פ"ח ב. [פשוט הוא
ענין ד"ש באן פעות
ב"ר ב"ר. הוכיח להגיה
בתרומות הדשן שלא כדל,
דהדבר ברור דעת
התרומות הדשן דעת
הב"ח, ומה שאמר ואפילו
אין כאן אלא חשש קלקול
העיסה אמרין דכותה הוא
לה כ"י היינו משום דהיכא
דאפילו חשש לא יוכל לא
ברירה ליה להמיר למעון
על הדאיות שהביא משום
שם גדרים לאסור, וכמו
שכתב בהג"ה בתרומות
הדשן שם, ולמה להפריש
בגמס, וכו' נדחו כל דבריו,
ודו"ק. ומה שכתב ותי
דאיכא דפיסר דיש דחוש
ב"ק"ק העיסה כ"י פשוט
דפיסקא איירי בלא חשש
דק"ק עיפה ב"ר, לאו מלתא
היא, דהמעין בתרומות
הדשן שם יראה דח"ה
מבעל תרומות הדשן,
ואלדנה פירושא קמפרש
דבריו דלא ברירא ליה
להמיר אלא היכא דאיכא
חשש קלקול:

הגהות והערות
ז. חוקן ממהדורות א"ח
ח"א:
י. במהדורות ירושלם חש"ה
הוא בסוף סימן רמה:
יא. השמט ממהדורות א"ח
ח"א:

(ב) **ובן משרתת ב'.** בתרומת הדשן סימן קפ"ח כתוב תשובה זו על שפחה משרתת שלשה עיסה להאשה, והלכה האשה ועכבה עד שנתחמלה כל זרעה ואם תשהא עוד תתקלקל העיסה, ובשביל כך רוצה המשרתת להפריש חלה בלי רשות בעלת הבית, דשפיר דמי למיעבד הכי, דכיון דמתקלקלת העיסה זכות הוא לה לבעלת הבית וזכין לאדם שלא בפניו, והכי נמי המשרתת נעשית שלוהא אפילו שלא מדעתה מטעם זה, ואפילו אין כאן אלא חשש קלקול העיסה אמרין דזכות הוא לה, כיון דרגילותה הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת רשות להפריש חלה אפילו בפניה, וכן יש לה כח לעשות שליח כדאיתא ב'ו'. ואף על גב דבפרק קמא דחולין י"ב, ה' אמרין אי אמר לשלומו ויל תרום ושמע איש אחר ותרם אין תרומתו תרומה, י"ל דוקא התם לא מהני דיש קפידא דרוצה דוקא בזה דיועד ומכיר באיזה מדה רגיל בעל הבית לתרום עין יפה או רעה, אבל בהפרכת חלה בזמן הזה דהכל שוין צו ליטול בזכות אין לומר כלל שיש קפידא מי יפריש ויתרום. ומה, דאיכא למימר מטעם שיש לחוש לקלקול העיסה ליכא קפידא כלל, וכן גבי גט ונימית ק"ה, ב' א"ס ידעינן דזכות הוא לה וניחא לה בגט לא היה קפידא כלל מי יקבל הגט במקומה, עכ"ל. הנה מה שכתב ואפילו אין כאן אלא חשש קלקול העיסה ב'ו' הוא דבר שאין לו פירוש, דהא גם ברישא מייירי מזה, ואין לומר דברישא מייירי מקלקול ודאי ובסיפא מייירי מחשש קלקול בעלמא דמאי שנא זה מזה, דודאי גם בספק קלקול יש לה זכות להוציא מידי ספק. ומה, מאי מייירי אחר כך כיון דרגילותה הוא לפעמים שנותנת לה רשות ב'ו', היאך שייך זה לענין ספק קלקול, הא אפילו בלא ספק קלקול יש היתר בזה ואין זה תלוי בספק קלקול. ומה, דהא כתב אחר כך דדוקא לענין תרומה יש קפידא מי יהיה שלוחו כיון שאין כל אדם יודע מדה שלו, שמע מינה אי לאו משום טעם זה היה מותר אפילו באדם אחר. ומה, דהא אחר כך מסיק ח"ל, ומה דאיכא למימר דיש לחוש לקלקול העיסה ב'ו', משמע דמעיקרא איירי בלא חשש קלקול עיסה. ומה, אי נימא דכא להמיר בסיפא ולחדש דאפילו בספק קלקול מותר מאי מייירי מגט היכא ידיעינן שזכות הוא לה, דמשמע דדוקא ידוע שזכות הוא לה, וכאן עיקר החידוש שאינו ודאי. אלא פשוט הוא לענין דיש כאן טעות סופר וז"ל ואפילו אין כאן חשש קלקול ב'ו', דהיינו שיש היתר בלאו הכי מזה שרגילותה הוא שנותנת רשות, וכן משמע שהיה גורם רמ"א בדברי תרומת הדשן, שהרי כתב וכן משרתת ב'ו', דמשמע אפילו בלא שום חשש קלקול עיסה. ומו"ח ז"ל [ב"ח עמוד ד' ד"ה ומ"ש ב"ש חולק על רמ"א ומפרש דברי תרומת הדשן בדרך שכתבתי דמייירי בסיפא מחשש קלקול ולא קלקול ודאי, דבזה דוקא מותר למשרתת להפריש חלה, והגראה לענין דכא ב'ו' כתבתי דאי אפשר לפרש כן. ומכל מקום נראה לענין דבעל תרומת הדשן עצמו לא סמך על זה להמיר בלא חשש קלקול עיסה, שהרי לבסוף הזכיר ההיתר בשביל קלקול דוקא, וכן בשאלה שסידר שם בתרומת הדשן לא הזכיר אלא בשביל קלקול העיסה, ידוע הוא דרכו של תרומת הדשן שהוא עצמו סידר השאלות. ונראה לענין דלהביא ראיה מדברי הטור סוף סימן זה על פי סמ"ק [סימן רמ"ן] שכתב שאם המגבל הפריש בלא רשות דהוה חלה, ובסמ"ק עצמו כתב בלשון זה ונראה דאם בעל הבית אומר דניחא ליה שיפריש הגבל יפריש, ואם הפריש שלא ברשות חלתו חלה כמאן דאמר פועלים שהלכו שחי וערב בגמ דתורמין שלא מדעת בעל הבית, עכ"ל, והך מאן דאמר הוא בירושלמי [תרומות פ"ג הלכה ב'] מביאו הר"ש פרק ג' דתרומות [משנה ד' ד"ה חוץ] על מתניתין דאמרין התם הפועלים אין להם רשות לתרום, חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגמ, ופירש הר"ש דבעלים עמי הארץ השכירו פועלים חברים לדרוך צעננים כדי להפריש (חלה) [תרומה בטהרה], ורשאי לתרום עד שלא יגעו בזה בעלים ליגע ויטמאו את הגמ, ובירושלמי אמר רבי יוחנן כיון שהלכו שחי וערב מטמאין את הבזר מיד, כלומר שעד אותו זמן נזהרין בעלים ליגע בזה אבל משם ואילך אין נזהרין דסבירין שכבר הפרישו תרומה, הלכך אם הלכו בגמ שחי וערב והניחוהו יחושו שחל געו בזה בעלים, עכ"ל. והקשה הב"י [שם ד"ה וכתב] על ראיה זאת דאינה ענין לחלה, דהתם שאני שלכך השכירם להפריש לו תרומה בטהרה, עכ"ל, ומכאן זה דחאה מהלכה ולא הביאה בשו"ע. וקשה לי לפי דברי ב"י מאי קא משמע לן מתניתין דהדרוכות יכולים לתרום שלא ברשות, פשיטא שהרי לזה השכירם, ומה למה קראום שלא ברשות דכל שליח ודאי ברשות הוא. ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת על כן פירש דאף אם לפעמים אין אומר לו בפירוש שיפריש תרומה אלא שזכרו סתם לעשות מלאכתו, ודאי ניחא ליה. וכן משמעות לשון הסמ"ק, שכתב תחילה אם בעל הבית אומר דניחא ליה שיפריש הגבל ב'ו', ואחר כך כתב ואם הפריש שלא ברשות ב'ו', חדא שייכא בחזרתא ועל הרישא קאי, דכל שמתחלה גילה דעתו דניחא ליה אמרין אחר כך אפילו אם הפריש פעם אחת שלא מדעתו שפיר דמי. ואף לשון הטור שכתב שאם הגבל הפריש ב'ו' יש לפרש כן, שרגיל להפקיד לגבל שיפריש על כן מועיל אף אם הפריש פעם אחת

אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה:
הנה [ו] מיהו [א] ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה כגון שהיתה העיסה מתקלקלת מותר ליטול חלה בלא רשותו וזכין לאדם שלא בפניו (ב) ה' [ו] וכן [א] משרתת שבנית

ד"ה וכתב [השקיק] [שהשיג] [ע] על הסמ"ק [סימן רמ"ן] וכן פסק הב"ח [ס"ט], מיהו כתב מכל מקום דיעבד אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעל הבית שהפריש הו' חלה ואין צריך לחזור ולהפריש, אבל אחר שאינו גבל אפילו דיעבד לא הו' חלה וצריך לחזור ולהפריש, ע"ש:

חלה בזמן הזה דהכל שוין צו ליטול בזכות אין לומר כלל שיש קפידא מי יפריש ויתרום. ומה, דאיכא למימר מטעם שיש לחוש לקלקול העיסה ליכא קפידא כלל, וכן גבי גט ונימית ק"ה, ב' א"ס ידעינן דזכות הוא לה וניחא לה בגט לא היה קפידא כלל מי יקבל הגט במקומה, עכ"ל. הנה מה שכתב ואפילו אין כאן אלא חשש קלקול העיסה ב'ו' הוא דבר שאין לו פירוש, דהא גם ברישא מייירי מזה, ואין לומר דברישא מייירי מקלקול ודאי ובסיפא מייירי מחשש קלקול בעלמא דמאי שנא זה מזה, דודאי גם בספק קלקול יש לה זכות להוציא מידי ספק. ומה, מאי מייירי אחר כך כיון דרגילותה הוא לפעמים שנותנת לה רשות ב'ו', היאך שייך זה לענין ספק קלקול, הא אפילו בלא ספק קלקול יש היתר בזה ואין זה תלוי בספק קלקול. ומה, דהא כתב אחר כך דדוקא לענין תרומה יש קפידא מי יהיה שלוחו כיון שאין כל אדם יודע מדה שלו, שמע מינה אי לאו משום טעם זה היה מותר אפילו באדם אחר. ומה, דהא אחר כך מסיק ח"ל, ומה דאיכא למימר דיש לחוש לקלקול העיסה ב'ו', משמע דמעיקרא איירי בלא חשש קלקול עיסה. ומה, אי נימא דכא להמיר בסיפא ולחדש דאפילו בספק קלקול מותר מאי מייירי מגט היכא ידיעינן שזכות הוא לה, דמשמע דדוקא ידוע שזכות הוא לה, וכאן עיקר החידוש שאינו ודאי. אלא פשוט הוא לענין דיש כאן טעות סופר וז"ל ואפילו אין כאן חשש קלקול ב'ו', דהיינו שיש היתר בלאו הכי מזה שרגילותה הוא שנותנת רשות, וכן משמע שהיה גורם רמ"א בדברי תרומת הדשן, שהרי כתב וכן משרתת ב'ו', דמשמע אפילו בלא שום חשש קלקול עיסה. ומו"ח ז"ל [ב"ח עמוד ד' ד"ה ומ"ש ב"ש חולק על רמ"א ומפרש דברי תרומת הדשן בדרך שכתבתי דמייירי בסיפא מחשש קלקול ולא קלקול ודאי, דבזה דוקא מותר למשרתת להפריש חלה, והגראה לענין דכא ב'ו' כתבתי דאי אפשר לפרש כן. ומכל מקום נראה לענין דבעל תרומת הדשן עצמו לא סמך על זה להמיר בלא חשש קלקול עיסה, שהרי לבסוף הזכיר ההיתר בשביל קלקול דוקא, וכן בשאלה שסידר שם בתרומת הדשן לא הזכיר אלא בשביל קלקול העיסה, ידוע הוא דרכו של תרומת הדשן שהוא עצמו סידר השאלות. ונראה לענין דלהביא ראיה מדברי הטור סוף סימן זה על פי סמ"ק [סימן רמ"ן] שכתב שאם המגבל הפריש בלא רשות דהוה חלה, ובסמ"ק עצמו כתב בלשון זה ונראה דאם בעל הבית אומר דניחא ליה שיפריש הגבל יפריש, ואם הפריש שלא ברשות חלתו חלה כמאן דאמר פועלים שהלכו שחי וערב בגמ דתורמין שלא מדעת בעל הבית, עכ"ל, והך מאן דאמר הוא בירושלמי [תרומות פ"ג הלכה ב'] מביאו הר"ש פרק ג' דתרומות [משנה ד' ד"ה חוץ] על מתניתין דאמרין התם הפועלים אין להם רשות לתרום, חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגמ, ופירש הר"ש דבעלים עמי הארץ השכירו פועלים חברים לדרוך צעננים כדי להפריש (חלה) [תרומה בטהרה], ורשאי לתרום עד שלא יגעו בזה בעלים ליגע ויטמאו את הגמ, ובירושלמי אמר רבי יוחנן כיון שהלכו שחי וערב מטמאין את הבזר מיד, כלומר שעד אותו זמן נזהרין בעלים ליגע בזה אבל משם ואילך אין נזהרין דסבירין שכבר הפרישו תרומה, הלכך אם הלכו בגמ שחי וערב והניחוהו יחושו שחל געו בזה בעלים, עכ"ל. והקשה הב"י [שם ד"ה וכתב] על ראיה זאת דאינה ענין לחלה, דהתם שאני שלכך השכירם להפריש לו תרומה בטהרה, עכ"ל, ומכאן זה דחאה מהלכה ולא הביאה בשו"ע. וקשה לי לפי דברי ב"י מאי קא משמע לן מתניתין דהדרוכות יכולים לתרום שלא ברשות, פשיטא שהרי לזה השכירם, ומה למה קראום שלא ברשות דכל שליח ודאי ברשות הוא. ונראה דבעל הסמ"ק הוקשה לו גם כן קושיא זאת על כן פירש דאף אם לפעמים אין אומר לו בפירוש שיפריש תרומה אלא שזכרו סתם לעשות מלאכתו, ודאי ניחא ליה. וכן משמעות לשון הסמ"ק, שכתב תחילה אם בעל הבית אומר דניחא ליה שיפריש הגבל ב'ו', ואחר כך כתב ואם הפריש שלא ברשות ב'ו', חדא שייכא בחזרתא ועל הרישא קאי, דכל שמתחלה גילה דעתו דניחא ליה אמרין אחר כך אפילו אם הפריש פעם אחת שלא מדעתו שפיר דמי. ואף לשון הטור שכתב שאם הגבל הפריש ב'ו' יש לפרש כן, שרגיל להפקיד לגבל שיפריש על כן מועיל אף אם הפריש פעם אחת

ערך להם להפריש

סיף ג בלא רשות בעל העיסה. ואי ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה מותר ליטול ממנה חלה. ויש אומרים שאם הפריש הגבל בלא רשות הוה חלה:

ביאור הגר"א

(ב) (שם פ"ח) מיהו אם ידעינן. עין קלוג החושן (מו"מ סימן רמ"ג ס"ק [ז] [ענין ג' חזון מיהו אם ב'ו]. כמו שכתב בסוף פרק ד' דעירובין [פא. ב.]: [ז] [ובן משרתת ב'ו'. עין ש"ך [פ"ח ה.]:

באר היטב

(ג) **משרתת.** והב"ח השיג על הרב בזה, דמהר"א לא החיר לכתחילה במשרתת אפילו רגילה היא ליתן לה רשות אלא אם כן היכא דאיכא חשש קלקול, ואלו ודאי אפילו אשה שאינה משרתת נעשית שלוהא שלא מדעתה. ומשמע כל שאינה משרתת ואין כאן חשש קלקול אסור להפריש שלא מדעתה אף על פי שהיא מגבלת העיסה. מיהו כתב דמכל מקום דיעבד אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעל הבית שהפריש הו' חלה ואין צריך לחזור ולהפריש, אבל

אוצר מפרשים

ב. (מה שפ"ח) אם ידעינן דזכות הוא לבעל העיסה ב'ו' מותר ליישף חלה בלא רשותו ב'ו'. בקצות החושן סימן רמ"ג [פ"ח ח] חולק על זה ממה שכתבו תוספות [ד"ה אלא לאו] וחדושי רשב"א [ד"ה הא] בנדרים (דף ל"ז ע"ב) דזכות לא שייך רק כשמפריש משלו על של חבירו, אבל משל חבירו ודאי צריך דעת בעלים מגזירת הכתוב מה איתם [ומכיר י"ח] כת' לדעתכם [ובא משפט כב. א.]: (י"ד אביהם)

סימן כח בסוגיא דצאי וקבל קדושין

דף י"ט ע"א אמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם לבתו צאי וקבלי קדושין מדר' יוסי בר' יהודה, לאו אמר ר"י בר"י מעות הראשונות לאו לקדושין ניתנו וכי משייר בה שוה פרומה הו' קידושי הכא נמי לא שנא. ועיין בתוספות ד"ה אומר אדם שכתבו דילפינן מר' יוסי בר' יהודה דיש יד לקטנה לקבל קדושין. ואינו מבואר כ"כ לענין מה יש לה יד, דלענין זכיית כסף קדושין ליכא למילף מר"י בר"י דשם הוה רק מחילת שעבוד בעלמא. והא דפשיטא לן דזוכה בכסף הוא משום דקי"ל קטן זוכה היכא שדעת אחרת מקנה לו. ולענין התרצות על הקדושין לאו בעל דברים היא ע"ז, שאביה הוא בע"ד ע"ז. ואם נאמר דבכה"ג מהני התרצות הקטנה כעין שליחות שהיא שלוחה של אביה, ועדיפא מקטנה דעלמא משום דלעצמה היא עושה כמש"כ הרא"ש, דא"כ היה ראוי שקטנה דעלמא אם היא יתומה תתקדש מהתורה היכא שזכות הוא לה. ובאמת קי"ל שאין קדושי קטנה כלום מה"ת. ואף דלרב ששת אליבא דרב בגמ' יבמות דף ק"ט ע"ב מהני קדושין לאחר שתגדל אבל בשעת קטנות לכו"ע לא מהני, ומ"ש קטנה זו מקטנה יתומה.

ונלענ"ד דהנה מה שצריך בקדושין התרצות מצד האשה כתב הר"ן בנדרים דף כ"ט דאינה נחשבת כמקנה רק משוי נפשה כהפקר. והנה היה מקום לדון דהתרצות של האשה בקדושין הוא רק כענין התרצות של בעלים בכל מכירה ומתנה. דיכול אדם לאמר לחברו לך חזק וקני למחר או לאח"ז, ואז יכול חברו להחזיק שלא מדעת המקנה כ"ז שלא חזר בפירוש, כעין החזרה שמהני בקנין לאחר ל'. ובאמת מסוגית הגמ' לענין שתיקה דלאחר מתן מעות (דף

י"ב ע"ב) משמע דצריך בשעת קדושין התרצות מצד האשה בפירוש, דאל"כ למה לא נאמר דא"צ שוב לדעתה (דהא מתחילה התרצתה לקדושין, היכא דשריך מעיקרא, יעויין בר"ן שם בסוגיא), דהרי כתב הרא"ש בפ' האיש מקדש, והובאו דבריו באה"ע סי' ל"ה סעי' ד', דמי שגילה דעתו שחפץ באשה פלונית יכול אדם לקדשה לו בלא מינוי שליחות, וכ"כ נראה דמצד האשה מהני מכש"כ דיותר משהאיש וכו'.

ומש"כ בס' אבני מילואים סי' ל"ז ס"ק י"ב לחלק בין האיש להאשה דבאיש הוא זכין לאדם

→ חפץ חדש ובאשה אין כאן זכות דבר חדש, והוכיח דבריו מדברי הרשב"א בחי' לנדרים (דף ל"ו) ובתוס' שם דכתבו דהא דמהני תורם משלו על של חברו משום זכיה ל"ד לאומר לחברו צא תרום דאם אחר תרום דלא מהני דהתם מהני משום זכיה ובתורם משל חברו צריך שליחות דוקא ולא מהני נישוחתא, יעו"ש. ונשנו דבריו בס' קצו"ה סי' רמ"ג. – באמת אין דבריו מוכרחין כלל. דאם נימא דרק בזכיית חפץ לחברו נאמר בתורה דין זכיה, הנה גם בתורם משלו אין כאן זכיית דבר חדש דמה שצריך לדעת חברו הוא רק לפטור את כרי' ובזה הוא רק נישוחתא. ואם נאמר דרק היכא שע"י המעשה שעושה ירויה ממון בעין זה הוה זכות ושאר זכותים שאין בהם הרוחת ממון אינו נקרא זכות או גם מצד האיש ליכא דין זכיה, דאין קניית אשה ענין הרוחת ממון, כמש"כ במק"א. ומניין לנו לבדות מעצמנו כללים מחודשים כאלה, דהרי גם בגר קטן מטבילין אותו ע"ד בי"ד משום דין זכיה, אלא ודאי דליכא שום חילוק בדיני זכיות אם רק יש לנו אומדנא שהדבר זכות למי שעושים בעבורו מהני דין זכיה בכל מקום בין זכין מאדם או לאדם.

ומה שהוכיח דבריו מדברי הרשב"א אין כוונת הרשב"א ז"ל בדבריו רק כפשוטו. דהנה יש שני אופני אומדן דעת בזכיה, דהנה היכא שאמדינן לדעתו שאם היה יודע היה ניהא ליה, קי"ל כאב"י ביאוש שלא מדעת דלא מהני, עי"ש בריש אלו מציאות, דזה כלל לאב"י בכל דבר שצריך התרצות, וגם לרבא דס"ל בכל דוכתא דמהני כה"ג, וא"צ התרצות וידיעה בפועל, מודה בשליחות דלא מהני, דילפינן מאתם דצריך לדעתכם, וכן בהכשר זרעים עי"ש בסוגיא. ובזכיה היינו שהדבר שנעשה יהיה טובה לפני' או לכו"ע א"צ ידיעה ורצון בפועל, וזה ילפינן מקרא דנשיא אחד למטה. ורק אם ליכא זכות וטובה למי שנעשה רק יש לנו אומדנא שהיה מתרצה, בכה"ג בכל דוכתא פליגי אב"י ורבא אבל מדין שליחות לכו"ע לא מהני. וזה ממש כוונת הרשב"א דרק בתורם משלו שהדבר זכות, היינו שאם ניהא ליה הרי זכות לו שמרויה – א"צ דעת. אבל בתורם אף אם מתרצה ליכא זכות וטובה גם לרבא לא מהני, דצריך שימנה שליח בפירוש. דהיכא דליכא זכיה צריך מינוי שליחות בפירוש.

ועפ"ז נראה דמש"כ בס' קצו"ה לדחות דברי תה"ד והרמ"א שפסק להלכה כדבריו ביו"ד סי' שכ"ה לענין הפרשת חלה אם הדבר זכות לבעה"ב, כגון אם תתקלקל העיסה, דיכול אחר להפריש משום דין זכיה, וכ' הקצו"ה שדבריהם נגד התוס' והרשב"א, ולדברינו פסקי תה"ד והרמ"א נכונים. ובמק"א כתבנו עוד ביאור אחר בדברי הרשב"א ז"ל, אבל מש"כ כאן הוא פירוש פשוט ואמיתי.

אלא נראה ברור שלא יהני אם תגלה אשה דעתה שרוצה באיש פלוני והוא יקדש אותה אח"כ בלא דעתה או דעת שלוחה, כגון אם יתן כסף בחצר המשתמר שלה וכה"ג, דצריך מצד האשה בטול דעתה בשעת קדושין. ונ"ל דזה ג"כ כוונת הר"ן שכתב בנדרים דאשה משויא עצמה כהפקר, דאינו כמו נתינת רשות, כלך חזק וקני, דהיכא דיש לנו

אומדנא דניהא ליה או שהדבר זכות א"צ דעת המקנה, אבל התרצות האשה הוה כענין הפקר שהוא ענין המתחדש בחפץ הבעלים ע"י אמירה, ולא אפשר שיתחדש ענין כזה ע"י אומדנא שאם היה יודע היה מתרצה להפקיר, אף אם יהיה זכות. ובגיטת לב"ש דהוה הפקר בלא אמירה, התם אמדינן לדעתיה שמהשב בלבו שיהיה הפקר. וכ"כ הוא הענין בבטול דעתה ורצונה של האשה שהיא משוה עצמה כהפקר שתהיה היכולת ביד המקדש להכניסה לרשותו, והוא מכניסה לרשותו.

ולפ"ז י"ל דגם בטול דעת האשה אינו נעשה בלא קנין, ככל קנינים ודברים המיוחדים שאינם נעשים באמירה גרידא, ואופן הקנין הוא ג"כ ע"י כסף שטר וביאה. ומסתבר לאמר כן, דבלא"ה קשה להבין בפשוטו ענין כסף קדושין. דהנה בפשטות לרבא דאמר בפ"ק ד' כ"ג כסף קבלת רבו גרמה לו, משמע דעיקר קנין כסף הוא מצד המקבל ולא מצד הנותן, דמשו"ה מהני כשאחר נותן הכסף. ואם נאמר דביטול דעת האשה אינו רק כהתרצות בהקנאת שאר דברים דא"צ ע"ז קנין, והקנין נעשה ע"י הקונה – איך מהני כשהמקדש מקדש אותה בכסף, דכסף מצדו אינו מעשה קנין ומצדה לא שייך מעשה קנין, דאינה מקנה עצמה לבעל. אלא צ"ל דהכסף פועל שתהיה כהפקר, שתהיה ראויה להיות מקודשת לו והוא מכניס אותה לרשותו ע"י הכסף שנותן בשבילו. ומהאי טעמא י"ל שהוסיף הר"מ ז"ל בהילך מנה והתקדשי לפלוני דצריך המקדש לאמר בהנאה הבאה לך בגללי' ואין להקשות דאיך שייך שיהיה ענין בטול דעת האשה כענין הפקר כיון שיכולה לחזור כ"ז שלא נתקדשה. דהרי מצינו כה"ג בהפקר לר' יוסי דס"ל בהפקר עד דאתא לרשות זוכה לחד מ"ד בנדרים מ"ד יעו"ש, ומ"מ גם לר"י אין הפקר כמתנה ממש עי"ש בר"ן, דאם הוא עצמו זוכה בו הוא ג"כ כזוכה מן ההפקר. ובארנו שם הענין דלר"י בהפקר יוצא מרשותו בשעה שחלה זכית המקבל, וכ"ז שלא חלה זכית המקבל לא

מו. רמב"ם פ"ה מה' אישות ה' כ"ב וז"ל: אמר לה הילך דינר זה במתנה והתקדשי לפלוני וקידשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי הרי זו מקודשת אע"פ שלא נתן לה המקדש כלום. והמחבר ז"ל ביאר דלכן צריך עוד המקדש לאמר התקדשי לי בהנאה הבאה לך בגללי משום דהכסף מהני רק שתעשה עצמה כהפקר אבל עדיין צריך הוא להכניסה ברשותו.

והרשב"א ז"ל בחידושו למס' נדרים (דף ל"ו) בבעיא דתורם משלו על של חבירו אי בעי דעת בעלים מי אמרינן כיון דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו א"ר נוחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממונו וע"ז הקשה הרשב"א ז"ל והא שליחות לאו מדין דניחא ליה הוא אלא גזה"כ הוא מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם ותדע שהרי האומר לחבירו צא ותורם והלך ומצא תורם למ"ד אין חזקה שלית עושה שליחותו אינו תורם דדילמא אינש אחרינא שמע אזיל ותורם ואע"ג דהתם נוחא ליה שיתקן כריו. וי"ל דהתורם משלו על של חבירו שאני דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי. אבל בתורם משלו על של בעל הכרי כיון שאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות הוא לו אי לאו זכות הוא לו עכ"ל הרשב"א ז"ל בחידושו. מבואר מדבריו דגבי כרי לא בעינן שליחות ממש ולא בעינן אלא שיהא נוחא ליה דכיון דלא בעינן לדעתו לא בעינן נמי שליחות כלל בכרי וטעמא דמילתא נ"ל דאף דגבי כרי נמי בעינן נוחא דבעלים דאי לא נוחא להו לבעלים לא מהני מ"מ לא דמי הא דבעינן דעת בעל הכרי להא דבעינן דעת בעל התרומה דבתרומה בעינן דעת בעלים היינו דלא נתנה תורה רשות להטיל שם תרומה על הפירות רק לבעלים לחודיהו. אבל איש אחר אינו יכול להטיל שם תרומה משא"כ בכרי לא איכפת לן שיהא משל תורם רק שלא יהא הבעלים מעכבים דבעל כרחייהו דבעלים אין אדם יכול לתקן להכי כשניחא להו לבעלים א"צ שיהא התורם שלוחו של בעל הכרי ואין בזה לתא דשליחות כלל. אבל על עצמה של תרומה בעינן שהבעלים דוקא יעשו תרומה או אחרים בשליחותם להכי אמרינן גבי תרומה מה אתם לדעתכם אף שלוחיכם לדעתכם ולענין הכרי סגי בנחותא דבעלים לחוד ומהני בתורם משלו עש"ת אי זכות הוא לו:

ואע"ג דלענין איסור קיי"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפ"ה אמרינן בע"ז (ר' נ"ג) ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עכומ"ז והשתחוה לה אסורה מתחלתה של א"י דכתיב ואשריהם תשרפון באש מכרי א"י ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא מדפלחי ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעכומ"ז ועכומ"ז שליחותיהו קא עבדי ואי נימא דבעי שיהא משלו ממש ובלא"ה אינו יכול לאסור דשא"ש קשה הא אין שליחות לעכומ"ז ואף אם נימא כיון דפלחו לעגל היה להם באותה שעה דין מומר ויש שליחות לעכומ"ז לגבייהו מ"מ הא אפילו עכומ"ז לעכומ"ז אין שליחות כדאיתא בירושלמי (פ"ק דתרומות) א"כ כיון דאין שליחות לעכומ"ז אמאי יכולין לאסור. ובלא"ה א"א לומר דהתם שליחות גמורה הוי דהא שליחות בעי לכל הפחות שאמר כל השומע קולי יעשה כך וכך כמו גבי גט בגיטין

סבר כר' ירמ' וכמסקנא דהש"ס בב"מ דר"ל ל"ל כלל הא דשמואל. וקושיית הטו"א מעיקרא ליתא דגם בהקדש אם חילל בפחות משווי אינו מחולל לר' ל:

ובלא"ה נראה לי דקושיית הטורי אבן לא קשה מידי דמה שאין מועיל בפטר חמור פדיון פחות משווי אין חומר בפטר חמור מהקדש. דסברא היא דהקדש שעל ידי חילול פקע קדושה מההקדש וחייל הקדושה על הפדיון שפיר אמרינן כיון דע"י ש"פ נמי פקע הקדושה קצת מההקדש פקע נמי כולה וחייל על הש"פ ולהכי מחולל שפיר. אבל בפ"ח שאין חל על הדמים שום קדושה או איסור רק שמפקיע איה"נ מהפ"ח. ואם פדוהו בשווי הרי אינו נהנה מהפ"ח שכבר שילם לכהן כל דמיו. אבל נשפדה פחות משווי אכתי נהנה מהפ"ח שנתן בערו לכהן פרוטה והוא שוה יותר ואכתי נהנה ממנו ועל הפרוטה שפדה הא לא חל שום איסור דנימא דפקע איסורו ע"י הפרוטה רק כשפדה בשווי ממילא פקע איסור הנאה ממנו. שכבר נתן דמיו לכהן אבל כשיפדה בפחות משווי הרי נהנה ממנו ואין זה חומר בפ"ח מבהקדש. אבל זה הש"ס הוכיח שפיר דפדיון בשווי מהני דאי נימא דלא מהני א"כ הוא חומר מהקדש דבהקדש מהני פדיון ובפ"ח בעינן דווקא שה דהא בשווי כבר פקע איה"נ ממנו דהא אינו נהנה ממנו שכבר נתן כל דמיו ואפ"ה לא מהני נמצא הוא חומר מהקדש וקושיית הטו"א לק"מ ודו"ק:

סימן קז

שאלה דין הפרשת תרומה וחלה על ידי שליח ומשרת הבית:

תשובה גרסינן (כפ"ב דב"מ) בפלוגתא דיאוש של"מ דאביי סובר לא הוי יאוש ורבא סובר דהוי יאוש ומייתנין התם ברייתא כיצד אמרו התורם שלא ברשות תרומתו תרומה הרי שירד לתוך שדה חבירו ולקט ותורם שלא ברשות אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה וא"ל תרומתו תרומה ומנין הוא יודע אם חושש משום גזל הרי שבא בעה"ב ומצאו וא"ל כלך אצ"י אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה כו' וכי נמצאו יפות מהן אמאי תרומתו תרומה הא בעידנא דתרם לא הוי ידע תרגומא רבא אליבא דאביי דשויה שליח הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך דלא שויה שליח מי הויא תרומה הא אתם גם אתם אמר רחמנא מה אתם לדעתכם אף שלוחיכם לדעתכם אלא הבמ"ע דשויה שליח וא"ל זיל תורם כו' ואיהו תרם מיפות וכי א"ל בעה"ב כלך אצ"י ונמצאו יפות מהן תרומתו תרומה עכ"ל הש"ס:

אבל לא נחשב כמו נעשה פ"י בעלים, ומיין בסימן י'.
שכתבנו זאת בשם מו"ר זיע"א.

והנה הכא נבי תרומה ודאי ליכא דין שיהי' נעשה פ"י בעלים, ואזו לריך ביאור להך גז"כ, ונראה בביאור הגוה"כ דלדעתם, דגז"כ הוא שיהי' נעשה לדעת הבעלים ולא כשאר מו"מ וגו'ק, דגם מה דלריך שיהא נעשה מדעת הבעלים הוא רק משום דעת חלות חפלא של קנין, אבל בתרומה מלבד דנבי ג"כ דעת בעלים כמו הארי חלות קנין איכא עוד דין דעת שהוא מנוה"כ, דכפרסת תרומה לריך שיהי' מדעת בעלים דאי לא, לא מהני ההפרשה מנוה"כ דבעינן לזה דין מדעת הבעלים ממש ולא משום חלות קנין ההפרשה ופ"כ לא מסני פ"י זכיי' דלא מהני זכיי' שיהי' נעשה מדעת בעלים ממש אלא היכא דדין בעלים ודעת לא כיו דין מנוה"כ אלא משום דעת לקנין אז מהני זכיי' אבל בתרומה דאיכא דין מנוה"כ דבעינן שיעשה פ"י בעלים ודעתן, ע"ז לא מהני זכיי' כי אם שליחות מדעת בעלים, ואמנם עכ"פ גם בלא גז"כ דבעלים ודעתן ג"כ הי' לריך זכיי' ושליחות משום דין חלות חפלא דהפרשה תרומה ואיכא שני דיני דעת בעלים גבי הפרשה תרומה, א' משום דעת חלות חפלא דהפרשה כמו בשאר קנינים והב' מנוה"כ במסוים דהפרשה תרומה, דבעינן דעת בעלים, ומכיון דאיכא שני מיני דעת בעלים, פ"כ יש הוורך לשני מיני שליחות כג"ל.

(ב) ולכאורה בביאור ח' הרשב"א הוא שמחלק דבחורס משל חבירו על ש"ח דוקא
היו הגוה"כ דאחס לדעתם דבעינן שיהא נעשה מדעתו של בעלים מנוה"כ דמשו"ה ל"ש שיועיל דין זכיי' דמה בכך שיש לו דין דעת בעלים דלענין חלות תרומה, כיון דחסר לדעתם דמנוה"כ, אבל לענין מה דבעינן דעת גבי משלו על ש"ח לענין להפקיע הכרי חטבל, בזה לא נאחר הגוה"כ דלדעת' רק דנע"י דעת בעלים לענין חלות הפקעת טבל דבעינן דעתו דבעלים כמו בשאר קנינים, וע"ז הא מהני דין זכיי'.

ואולם מדברי הרשב"א בר"פ האיש מקדש מבואר דגם בחורס משלו על ש"ח ג"כ הוי גז"כ דשליחות מדרוכים שם הרשב"א דזכיי' הוא מטעם שליחות דהא מבואר בנדרים דבחורס משלו על ש"ח מהני זכיי' והא בתרומה שליחות כתיבא בה ולי לאו דחשיב כשלומו לא הי' יכול לתרום אצ"ג דזכות הוא לו כרי דסובר דגם בחורס משלו על ש"ח ג"כ בעינן שליחות ממש, אלא דדין זכיי' מהני גם לענין שיהי' חשוב נעשה מדעת, ואפי' בדין דעת שהוא משום גז"כ, וא"כ כותבין דבריו אדבריו שבמס' נדרים, ומלאתי ברי"ט אלגזי במס' בכורות (דף י"א) דמפרש דגם לענין דעת דבעינן מנוה"כ מהני דין זכיי' שהוא מטעם שליחות אלא דלענין שיהי' זכיי' מטעם שליחות בעינן זכיי' גמורה, דזכות שאינו גמור לא יהא חשוב כשלומו ממש אלא לענין שישב נעשה מדעת דלענין זכיי', ולענין שיהי' חשוב נעשה מדעת ממש לריך שיהי' זכיי' דמטעם שליחות דלזה בעינן זכות גמור, ולדבריו מה שז' הרשב"א במס' נדרים דלענין תורס משלו על ש"ח לא בעינן שליחות ממש, היינו משום דשם הוי זכות גמור וע"כ נעשה שלוחו ממש ולדבריו ביאור הבע"א הוא דאי ניחא ל' דלא הוי זכות גמור וחשיב לדעתם אז לא ניחא ואינו זכות גמור, ולא מהני לענין שיחשב לדעתם.

(ג) והנה ש' הרמב"ן הוא דחולק על ש' הרשב"א וסובר דליכא דין דשליחות מנוה"כ, אלא משום דעת חלות חפלא של תרומה בעינן שליחות ופ"כ באחת מהני לדרי' זכיי' ג"כ ואפי' שלא מטעם שליחות, דהנה

ליכא שמחת חיוב המלוה ומה דעבר עבר, ובודאי דהיטב הוכחתי דהכרעה תלוי וקאי על קיום המלוה וכוון בסד"ש, וכבר הסכים לי מו"ר זיע"א ע"ז, אמנם הרמ"א ביו"ד ס"י ש"ה חולק על הריב"ש וסובר דגם פדה"כ הוא מחובת האב, וז"ל לדרי' דיש לחלק דכשהגדיל ונעשה בעלמו בר חיובא פקע ג"כ שיעבורו שמיוס ל'.

סימן יט.

יבאר בשיטות הראשונים אי בתרומה בעינן שריחות ממש או דסגי גם בזכיי'.

(א) הרשב"א במס' נדרים (ל"ו ע"ב), דנבי שם בחורס משלו על של חבירו אי בעי דעת בעלים, או לא, מי אמרי' כיון דזכות הוא לו לא לריך דעת, או דלמא מלוה דילי' היא וניחא ל' למעבדי'. והקשה שם הרשב"א, קשי' לי והא שליחות לאו מדין דניחא ל' ולא ניחא ל' הוא, אלא גז"כ הוא דמה אחס לדעתם אף שלוחם לדעתם וחדע לך שהרי האומר לחבירו לא תרום והלך ומלאו תרום למי' דאין חזקה שלי' עושה שליחותו אמרי' בפ"ק דחולין שאינו תרום דדילמא אינש אחרינא שמע והלך ותרם, ורחמנא אמר אחס גם אחס מה אחס לדעתם אף שלוחם לדעתם ואע"ג דהאס ניחא ל' שיתקנו אס כריו, וי"ל דחורס משלו על של חבירו שאני, דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בחורס משל בעל הכרי על של בעל הכרי, אבל בחורס משלו על של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש ואין סדבר תלוי אלא אי זכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו, או לאו זכות הוא לו, דמלוה דנפשי' פדיון ל' כג"ל, עכ"ל.

והנה לפענ"ד בביאור מה שסובר הרשב"א דבתרומה אינו תלוי בדין דניחא ל' או לא ניחא ל', דגז"כ הוא דבעינן שליחות ממש לדעתו וליכא בזה דין זכין לאדם שלא בפניו אפי' במידי דזכות, ובכרי להסביר היטב בעוה"ש נקדים יסוד משמ' דהגאון האמתי הלדיק רבן של ישראל רי' יצחק זללה"ה אב"ד דפאניוועז, שיש שני מיני שליחות, א' היכא דבעינן דעת בעלים לענין חלות חפלא של קנין כמו לענין מקח וממכר דנע"י דעת בעלים וכן ניטין וקידושין, בזה ילפינן דיש בזה דין שליחות והוי כמו שנעשה מדעת הבעלים, הב' היכא דאין בהמעשה שלמה דין שיהי' לריך להחלות של המעשה דעת בעלים, כגון ברליחה, אליבא דשמאי דמהני שליחות לחייבו משום רליחה וכרי לא שייך שיהי' לריך דעת בעלים לענין חלות ענש דין הרליחה, אלא דבעינן שיהי' מעשה דהמשלח כרי לחייב אותו משום רולח וע"ז מהני נמי דין שליחות שיהי' נעשה רולח ע"י דין שליחות, עכ"ד. והנה ודאי דבתרומה לאו מהנך דינים דנע"י שיחשב הוא חורס, דלכמה פוסקים ליכא מלוה להפריש תרומה אלא דהמלוה היא שאסור לו לאכול עד שיפריש ובזל"ה נמי הדין דלדעתם הוא דין בעיקר חלות ההפרשה דלריך דעת בעלים, ובזה הוא דאיכא גז"כ דלדעתם וא"כ לריך לדעת ביאור הגוה"כ דבעינן בזה לדעתם יותר מן כל ההורה דנבי שליחות ומ"ש הסם דמהני גם דין זכיי' ומ"ש הכא דלא מהני זכיי', והנה שמעתי מפי מו"ר זיע"א עוד יסוד בדין שליחות דיש ב' אופנים, האחד, דהדין הוא דלריך דעת בעלים, דכלא דעת בעלים ליכא חלות קנין, והב' היכא דהדין הוא שיהא נעשה הקנין ע"י בעלים, דהיכא דהדין הוא רק שיהא נעשה ע"י דעת בעלים אז מהני גם דין זכיי' דמדין הוי כמו שנעשה מדעת הבעלים, היכא דהדין הוא שיהא נעשה ע"י בעלים, אז לא מהני זכיי', דמדין זכיי' לא חשוב אלא כמו נעשה מדעת בעלים

← וניחא ליה למעבדיה. והקשה בחידושי הרשב"א והא שליחות לאו מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה אלא גזה"כ היא דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, ותדע לך שהרי האומר לחבירו צא ותרום לי והלך ומצאו תרום למ"ד אין חזקה של יח עושה שליחותו אמרינן בפ"ק דחולין שאינו תרום דדלמא איניש אחרינא שמע והלך ותרום ורחמנא אמר אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם ואע"ג דהתם ניחא ליה שתקנו את כריו, וי"ל דתורם משלו על של חבירו שאני דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי, אבל בתורם משלו על בעל הכרי כיון שאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו וזכין לו לאדם שלא בפניו או לאו זכות לו דמצוה דנפשיה עדיף ליה כנ"ל עכ"ל.

והנה בפשטות מבואר ברשב"א דלא מהני דין זכיה בגוונא דבעינן שליחות ועכ"פ בהפרשת תרומה, וטעמא מחמת הגזה"כ דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, וכדהוכיח מסוגיא דחולין. והא דמספק"ל לגמ' דיועיל הני מילי בתורם משלו על של חבירו, ולא בתורם משל חבירו על של חבירו. אלא דצ"כ הסברא לחלק בהך דינא, דלכאורה הדין שליחות דבעינן בהפרשת תרומה הוא לא רק במפריש משל חבירו על של חבירו, אלא גם במפריש משלו על של חבירו, א"כ מ"ש דבמפריש משלו מהני דין זכיה.

והיה אפ"ל דאף דבעינן שליחות, מ"מ הגזה"כ המיוחדת ד"מה אתם לדעתכם" דבעינן דעת בעלים ול"מ זכיה, אינה אלא במפריש משל חבירו עש"ח ולא במפריש משלו עש"ח. אבל כאמת לא מסתבר לומר כן, דממה נפשך אי משלו עש"ח נמי בעי שליחות

א"כ ה"ז בכלל הקרא ד"אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם", וכ"כ התוס' בבכורות (י"א. ד"ה הפודה) להדיא דהקרא איירי נמי בתורם משלו ע"ש, וא"כ צ"כ מאי טעמא דיועיל מדין זכיה.

→ **ב. בשו"ת** עונג יו"ט (סימן ק"ז) ביאר דברי הרשב"א דבמפריש משלו באמת לא בעינן לדין שליחות, וכל היכא דבעינן שליחות באמת ל"מ זכיה, (וכן במפריש משלו אי היה צריך שליחות), דבדינא דמה אתם לדעתכם וכו' נתחדש דבלא שליחות מדעת לא מהני [עכ"פ לגבי תרומה. עיין להלן אות ד] ואפילו בגוונא דזכות הוא לו, וע"כ בהפריש איניש אחרינא ל"מ. ומ"מ בתורם משלו מהני זכיה משום דלא בעינן בזה דין שליחות, דכל הדין שליחות דבעינן הוא דוקא על הפרשת חלק התרומה, דבלא שליחות לאו בעלים הוא לעשות ממון חבירו לתרומה, אבל בתורם משלו דחלק התרומה הוא שלו ובחלק חבירו רק פוטר את כריו כה"ג לא בעינן שליחות וסגי בהתרצות הבעלים ומהני מדין זכיה, ואף דהוי התרצות שלא מדעת, מ"מ כן הוא דין זכיה דמהני אף של"מ.

ולעצם יסוד העיו"ט דבתורם משלו על של חבירו לא בעינן שליחות, יש להביא אסמכתא ממש"כ התוס' בכורות י"א: (ד"ה טבלים) דעכו"ם מצי להפריש משלו על של ישראל. דצ"ע איך מהני הפרשתו והא עכו"ם לאו בר שליחות הוא, אע"כ מוכח כהעיו"ט דמשלו עש"ח לא בעינן שליחות וכח בעלים אלא סגי בהתרצותם, (אכן התוס' שם כעמוד א' ד"ה הפודה) לא ס"ל כן, דכתבו להדיא דמשלו עש"ח בעינן שליחות ואית ביה נמי דינא דמה אתם לדעתכם).

אולם בעיקר היסוד של העיו"ט דבמפריש משלו עש"ח לא בעינן שליחות, קשה מדברי הרשב"א גופיה בקידושין מ"ב. ^{ההוא} דהוכיח מהכא דזכיה מטעם שליחות "דאי לאו דחשיב כשלוחו לא היה יכול לתרום אע"ג דזכות הוא לו" אלמא בעינן שליחות אף בתורם משלו עש"ח, וכמו"כ קשה בדברי התוס' נדרים ל"ו: דהוכיחו כהרשב"א מדינא דתורם משלו דזכיה מטעם שליחות, ואעפ"כ כתבו שם בסמוך חילוק הרשב"א דבתורם משלו א"צ מדעתכם, ולדברי העיו"ט זהו סתירה בדבריהם, דהואיל וס"ל דגם בתורם משלו בעינן לדין שליחות א"כ בזה נמי איכא גזירת הכתוב דלדעתכם.

ה. ואולי אפשר לבאר דברי הרשב"א וכן שמעתי מהגרש"ש, דכוונת הרשב"א לתרץ דהיכא דמהני מדין זכין באמת לא בעינן מדעתכם, ורק בגוונא דלא חשיב זכיה ובעינן לדין שליחות הוא דאמרה תורה דהשליחות צ"ל מדעת הואיל ובעינן מינוי שליחות ולא סגי בהתרצות אלא דוקא שיעשהו שליח מדעתו. אמנם בזכיה ל"ש דינא ד"מה אתם לדעתכם" דזהו גופא הגזה"כ דזכין לאדם שלא בפניו, דהתורה נתנה כח לכל אחד לפעול זכויות עבור השני, וע"כ מהני הזכיה ולא בעינן לדעתו, ושפיר אית ליה דין שליחות.

וחידש הרשב"א דדין "זכות" אינו תלוי בניחא ליה, אלא חשיב זכות רק אי הוי זכות מצד עצמו, וזהו דחילק בין מפריש משלו עש"ח די"ל דיועיל משום דהוי זכות, [וזהו גופא ספק הגמ' אי חשיב זכות אי לאו], לבין מפריש משל חבירו עש"ח ואמר כלך אצל יפות דאינו זכות מצד עצמו, דהרי לבעלים אין צורך בהפרשת השני כיון דמפריש התרומה מחלק הבעלים וגם ניח"ל למעבד

המצוה בעצמו, והא דגלי דעתיה דניח"ל בזה אינו נעשה לזכות אלא הוה התרצות וניחותא גרידא ול"מ מדין זכין, וכיון דבעינן לדין שליחות ילפינן מלדעתכם דלא סגי בניחותא לעשות מינוי אלא במינוי מדעת, וכן בשלח שליח ושמע חבירו וכו' דניחא ליה, אכתי לא סגי בהכי להחשיבו כזכות, וע"כ בעינן שליחות מדעת.

ולביאור זה א"ש הסתירה בדברי הרשב"א והתוס', ושפיר הוכיחו מתורם משלו עש"ח להצד בגמרא דזהו זכות דזכיה מטעם שליחות, משום דלפ"ז נמצא דבמפריש משלו עש"ח נמי בעינן לדין שליחות [ודלא כהעיו"ט], ורק ס"ל דהואיל וזהו זכות מהני מדין זכין אף במקום שליחות, ומש"ה הוכיחו דזכיה מטעם שליחות, דאי לאו מטעם שליחות לא היה בכוחו להפריש תרומה שלא מדעתו, דלא דמי למציאה דאף בלא זכיה מטעם שליחות מצי לזכות עבור חבירו, וכדביארנו לעיל אות ג, משא"כ בתרומה דאין הוא זוכה עבורו בעינן דוקא ^{ההוא} כח בעלים, ובלאו הכי אין יכול לעשות חלות תרומה אף לגבי לפטור את כריו, אע"כ דזכיה מטעם שליחות ואית ליה כח בעלים וע"כ מצי להפריש. ונמצא לביאור זה, דהרשב"א והתוס' לא העלו כאן חידושים בעניני שליחות, אלא רק דגילוי דעתא דניח"ל לא חשיב זכות אא"כ הוא זכות מצד עצמו. ובקושייתם סברו דזהו נמי חשיב זכות ומש"ה הוכיחו התוס' מכלך אצל יפות דגלי דעתיה דניח"ל והוי זכות ואעפ"כ איתא בסוגיין דילפינן מקרא דלדעתכם דלא מהני, והרשב"א הוכיח מהאומר לחבירו צא ותרום לי דגלי דעתיה דניח"ל ואעפ"כ אי תרמו אחר ל"מ, וע"ז תירצו דגילוי דעתא דניח"ל אין זה זכות משא"כ בתורם משלו עש"ח להצד דהוה זכות

ממש ותלוי אי הוי זכות. והיינו דהקדמה זו היא באמת עיקר החילוק, דבתורם משל חבירו עש"ח דזכין מאדם לא אמרינן ע"כ בעינן שליחות גמורה ול"מ זכיה אף אי הוי זכות, משא"כ בתורם משלו דלא בעינן שליחותו ממש משום דאית ביה הדין זכין ממילא אי הוי זכות שפיר זכין.

אלא דק"ק על סברת הקצה"ח, דבפשטות יש לבאר את החילוק בין "זכין לאדם" ו"זכין מאדם", מ"מ דהנה באמת אפילו אי זכיה מטעם שליחות אין הכוונה דקודם המעשה אית ליה כבר כח שליחות וכח בעלים לעשות את המעשה ככל שליח דעלמא דמיד עם המינוי הוא כבר שליח, אלא הגרר דאם עושה מעשה זכיה ובא לזכות עבור השני אית ליה כח שליחות לזכות עבורו, ולפי"ז בעינן דיהא מצי לכתחילה לפני הדין זכין למיעבד מעשה זכיה, כגון במציאה דאית ליה כח לזכות לעצמו להכי מהני דין זכיה דיוכל לזכות עבור חבירו, וכן במתנה דהנותן מוסר לאדם שיעשה מעשה זכיה עבור המקבל חשיב שפיר מעשה זכיה, והא דמהני הך מעשה עבור חבירו זהו מדין זכיה, אבל בזכין מאדם דלית ליה מתחילה כח כלל לעשות את המעשה זכיה, דמהיכי תיתי דיוכל לעשות מעשה הקנאה או מכירה לזכות מאת חבירו אי ל"ל כח בעלים, אשר ע"כ לא מהני בזה דין זכין. ולפי"ז צ"ב היאך מהני זכיה בתורם משלו עש"ח, דהא ממ"נ אי בעינן שליחות א"כ על כרחך בעינן כח בעלים על עצם המעשה, ומאי אהני מאי דחשיב "זכין לאדם", הרי מ"מ חסר לו מתחילה כח הבעלים דליחשיב מעשה כלל. ובקצוה"ח משמע דהבין החילוק כפשוטו דרק בזכין לאדם דהבעלים מרויח ממנו מידי אמרינן זכין, משא"כ בזכין מאדם דלית

מהני מדין זכין אפילו במקום שליחות. **אלא** דלפ"ז ק"ק לשון הרשב"א דכתב "אבל בתורם משלו וכו' לא בעינן שליחות ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות היא לו וזכין וכו' או לאו זכות לו", משמע מלשוננו דהחילוק הוא דבתורם משל חבירו בעינן שליחות ממש ואילו בתורם משלו לא בעינן שליחותו ממש, וזהו ההקדמה לפני מש"כ דתלוי אי זכות היא לו אי לאו, ולביאור הגרש"ש הלא זהו כל החילוק דכאן זכות לו וכאן לא חשיב זכות ובשניהם בעינן שליחות, והול"ל דכאן לא בעינן שליחות משום שהוא זכות ובזכות מהני אף בלא שליחות. (ואמנם אי"ז הכרח גמור, מ"מ דקדוק לשון הרשב"א לא משמע כן).

עוד קשה על ביאור זה מהירושלמי רפ"ו דגיטין (הובא בראשונים שם) "הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש (דיועיל שלא מדעתה מדין זכין ומשני) אני אומר שמא חזרה בה", משמע דאי לא חיישינן לחזרה בה הוי חשיב זכות הואיל וניחא לה, ומוכח דדין זכות תלוי בניחא ליה גרידא ולא בזכות מצד עצמו.

← **ו. ובספר קצה"ח** (סימן רמ"ג סק"ח) ביאר

דברי הרשב"א באופן אחר, דבאמת בתורם משלו נמי בעינן שליחות וזכיה מהני אף במקום שליחות ואפילו בתרומה, דזכיה מטעם שליחות וחשיב לדעתכם, והא דתורם מש"ח על של חבירו ל"מ כתב הקצה"ח היסוד הידוע ד"זכין לאדם" אמרינן כמו במפריש משלו עש"ח, אבל "זכין מאדם" לא אמרינן, ואשר ע"כ במפריש מש"ח עש"ח דעושה חלות תרומה על פירות בעה"ב בכה"ג ליכא דין זכין, ורק בתורת שליחות מהני.

ולביאור זה א"ש לשון הרשב"א דבתורם משלו עש"ח לא בעינן שליחותו

ליה רוח לא אמרינן זכין, וזהו דוחק.

ואין להקשות להביאור דהוי הלכתא רק בתרומה, הא כל דין שליחות ילפינן מתרומה, א"כ בכל שליחות צ"ל הדין דמה אתם לדעתכם, דכבר נתעורר בזה המהרי"ט אלגאזי (בכורות י"א) וכתב דלמסקנת הסוגיא רפ"ב דקידושין הרי ילפינן שליחות מקדשים וגירושין ולא מתרומה, אלא דהקשה ממאי דפריך התם למסקנא ואלא אתם גם אתם ל"ל ומשני מיבע"ל כדר"י וכו' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית, ולפמ"ש דמאתם לדעתכם ילפינן דין חדש בתרומה דבעינן מדעת א"כ מאי פריך אתם גם אתם ל"ל, והא בעינן הקרא להך דינא דבתרומה ל"מ דין זכיה אלא בעינן דוקא מדעת ע"ש.

ז. נמצא עכ"פ דבין לביאור הגרש"ש ובין לביאור הקצה"ח, הנה הגזה"כ דמה אתם לדעתכם אינו דוקא בתרומה כמ"ש לעיל, אלא בכל שליחות בעינן לדעתכם (או במקום דאינו זכות גמור או בזכין מאדם). ובאמת דלהביאור דהוא הלכה רק בתרומה צ"ע מדברי הרשב"א נדרים ל"ה: (ד"ה אלו), דכתב "דאי כהני שלוחי דידן ודאי צריכין דעת וכדאמר בעלמא מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם", הרי דינא דמה אתם לדעתכם נאמר בכל שליחות, וכבר העיר מזה העיו"ט, ולביאור הגרש"ש והקצה"ח א"ש.

סימן יז

בסוגיא דמרי בר איסק

לזונם אלמא אינו רוצה, אבל בנשתטה דאין באפשרותו לומר הרי הוא כיוצא שלא לדעת (וזנין). ולשיטת התוס' דלקיחה שלא מדעת חשיב גזילה אפילו ודאי יתרצה, א"כ היכי זנין בניו ובנותיו נהי דניחא ליה מ"מ השתא מיהא לא ידע, דהא ליכא רצון גבי שוטה ודמי לקטן דמבואר בגמרא דרצונו הוי כישל"מ, ובשלמא בניו ובנותיו דהוי מצוה י"ל דניחותא דמצוה שאני דמהני ביה שלא מדעת כמ"ש הכס"מ בדעת הרמב"ם פ"ד מתרומות ה"ג (ונתבאר לעיל סימן טו), ואולם התם יהבינן לה גם דבר אחר דהיינו תכשיט ומשום דניחא ליה דלא תינוול ותכשיטים הלוא אין זה מצוה, א"כ מה בכך דניחא ליה הא הוי שלא מדעת.

א. דף כ"ב. בתוד"ה מר זוטרא "דאין לומר שהיה סומך שיתרצה מרי בר איסק לכשידע, דהלכה כאביי ואע"ג דהשתא ניחא ליה מעיקרא לא הוה ניחא ליה". הנה מבואר בתוס' דהאוכל מדבר שאינו שלו אפילו יודע בבירור שחבירו ודאי יתרצה לכשידע מ"מ כל זמן שאינו יודע הוי גזל ואסור לאכול, וכ"ה שיטת המרדכי.

והקשה הקצה"ח (סימן שנ"ח) מהא דאיתא בכתובות מ"ח. דמי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר אף במקום דאינו חייב ע"פ דין, דמסתמא ניחא ליה שיוזנו בניו ובנותיו משלו, (ורק ביוצא לדעת אין זנין דמדלא אמר

קונטרס לאפרושי מאיסורא

**בדבר המצאת רב גדול אחד לתקן כל פירות ארץ ישראל מאיסור
טבל ע"י הפרשת תרומות ומעשרות באופן כללי מכל פירות הארץ
שלא מדעת הבעלים מטעם זכין לאדם שלא בפניו**

אחד מגדולי ירושלים הרב הגה"צ מוה"ר דוד בהר"ן שליט"א בראותו שאין נזהרין כראוי בהפרשת תרומות ומעשרות ו"האוכל פירותיו טבליים כאוכל נבלות וטרפות", השכיל ומצא תקנה "לאפרושי מאיסורא" לזכות את הרבים, ע"י זה שהוא מפריש מדי יום ביומו תרו"מ באופן כללי מכל מיני תבואה ופירות הארץ שלא תוקנו ולא יתוקנו מאיסור טבל ע"י הפרשה שנוסחה מובאת להלן.

יסודי הדברים הם שבדרך כלל ברור הדבר ללא שום ספק שיותר מאחד ממאה מכל מיני מאכל מתקלקל ונפסד ודאי מן העולם באופן שאין שום אדם נהנה כלל מזה, וכמו"כ מסתבר דאף חלק זה שנפסד ומתקלקל לאחר זמן מ"מ כל זמן שעדיין לא נתקלקל אפשר שפיר לעשותו תרומה, ואע"פ שבשעת הקריאת שם לא מבורר עדיין החלק המתקלקל מ"מ כיון דתרו"מ בזה"ז רק מדרבנן סמכין שפיר אברירה. כמו כן מסתבר שאף הריקנים שבישראל בשעה שאין להם כלל שום טורח או הפסד ממון ודאי ניחא להו בהתירא טפי מאיסורא וכ"ש שאינם רוצים ח"ו להיות חוטאים ומחטיאי רבים.

ועפ"י כל ההנחות הנ"ל מצא תקנה להפריש מעשר ראשון שני ועני משלהם על שלהם, דאע"ג שאין הבעלים יודעים כלל מזה וגם אינם רוצים כלל לקיים מצות נתינה מ"מ איסור טבל מיהו פקע, ואילו תרומה גדולה ותרומת מעשר שאסורין באכילה הרי הוא קורא שם מעכשיו על אותו החלק המתקלקל ונפסד לאחר זמן, משום דכיון שהוא כלה ונפסד מהעולם שלא ע"י מאכל נמצא שגם אם מתברר אח"כ שחלק זה היה תחילה תרומה מ"מ לא נעשה בו שום דבר שאסור להעשות בתרומה, ומעתה כיון שע"י תיקון זה אין להבעלים שום טורח והפסד יש לנו לומר דודאי ניחא להו בהך הפרשה ושליחותיהו הוא דקעביד מטעם זכין לאדם שלא בפניו.

והנה בתחילה הסתיר החכם הנ"ל את מעשהו ולא היה ידוע כלל לרבים, לא כן בזמן האחרון נתפרסם הדבר והתחילו גם רבים מיראי ד' לסמוך גם לכתחילה על הפרשה זו, לזאת נדרשתי לאשר שאלוני לברר טיב הפרשה זו לפי קט שכלי עד כמה שידי מגעת בעזר החונן לאדם דעת¹.

נוסח ההפרשה

הריני קובע תרומות ומעשרות על כל מיני תבואה ופירות טבל שלא יבואו לידי הפרשה מתוקנת כדין תוה"ק. שיעור כגודל חיטה מכל מיני תבואה ופירות החייבים בתרו"מ שהוא ראוי להיות תרומה וגם יופסד מן העולם באופן שלא יעשה בו שום דבר האסור בתרומה יהיה תרומה גדולה מעכשיו על כל מה שאפשר לתקן מאותו המין, חלק אחד ממאה שיופסד באופן הנ"ל אחרי ההפסדה הנ"ל עם עוד תשעה חלקי מעשר ראשון שיאכלו בראשונה הרי הם מעכשיו מעשר ראשון, ואותו אחד ממאה הנ"ל הרי הוא תרומת מעשר, שיעור הראוי למעשר שני שיאכל באחרונה הרי הוא מעכשיו מעשר שני (בפירות שנה שלישית וששית אומר מעשר עני במקום שני), כל מעשר שני שלא נפדה וגם לא יפדה הרי הוא פדוי על פרוטה אחת מהמטבע שיחדתי לפדיון, וכמו כן הנני מתנה מעתה על כל מיני פירות ותבואה המחוברים לקרקע שכבר הביאו שלישי שלאחר תלישתם מן הקרקע יהיו תרו"מ כנ"ל.

בהיותי בטוח שכל צורכא מרבנן יודע ומבין שיש כמה תשובות לכך, וגם בכלל חושבני שבכירור הלכה אין להתחשב עם טענות אלה, לכן לא מצאתי לנחוץ להדפיס את כל אשר נלענ"ד להשיב על כל זה.

1. בהשקפה ראשונה כל השומע דבר זה עומד ותומה דא"כ מה טעם הוצרכו לתקנת דמאי ולא התחכמו גם אז לתקן ע"י תחבולה זו ולהציל גם את הע"ה עצמם מאיסור טבל ועוד כמה תמיהות, אך

סִימָן א

דִּין הַפֶּרֶשֶׁת תְּרוּ"מ מִפִּירוֹת שְׂאִינָם שְׁלוֹ מִטַּעַם זָכִין לוֹ לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו, וּבִכְלָלָא דְמָה אַתֶּם לְדַעְתְּכֶם אִף שְׁלוּחֲכֶם לְדַעְתְּכֶם

א. אִם דּוֹקָא "זָכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו" אוֹ גַם "זָכִין מֵאָדָם". ב. אִם גִּזְיָה"כּ הוּא בְּתֵרוּמָה דְּבַעֲיָן דּוֹקָא לְדַעְתְּכֶם, וְאִם הַפֶּרֶשֶׁת מוֹעֵלֶת רַק מִסַּפֵּק אִם יֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּסַפֵּק טַבֵּל בּוֹה"ז. ג. דְּבָרֵי הָאוּר זֹרֵעַ דַּאִין תּוֹרְמִין מִשְׁלֵי אַחֲרִים אִף בְּכַה"ג דְּהוּי זְכוּת מִפְּנֵי שְׂאִין אָדָם מִקְדִּישׁ דְּבַר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ. ד. מְבַרֵּר דְּלֹהֲלֵכָה וְדַאי מֵהֵנִי הַפֶּרֶשֶׁת תְּרוּ"מ שְׁלֹא מִדַּעַת בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא זְכוּת לְהַבְעִילִים. ה. בִּיאוּר הַסּוּגִיא בְּב"מ בְּאוֹמֵר "כֹּלְךְ אֶצֶל יְפוֹת", וּבְדְבָרֵי הַשְּׁטַמ"ק שֶׁם. ו. מְבַרֵּר דְּלַדַּעַת הֶרֶמְב"ם סָגִי בְּנִיחוּתָא לְחוּד וְאִין צְרִיכִים כֻּלָּל לֹא לְזָכִיָּה וְלֹא לְשִׁלְיָחוֹת. ז. אִם מֵהֵנִי הַפֶּרֶשֶׁת תְּרוּ"מ מִטַּבֵּל שֶׁל עֲכוּרִים מִטַּעַם נִיחוּתָא וְכֵן אִיפְכָא בְּעוּרִים הַתּוֹרָם פִּירוֹתֵיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְדִין הַתּוֹרָם בְּשֶׁל הַפֶּקֶר וּבְדְבָרֵי הִירוּשְׁלָמִי בּוֹה. ח. מְבַרֵּר שִׁטַּת הֶרֶמְב"ם בְּכֹלְךְ אֶצֶל יְפוֹת שֶׁהוּא לְשִׁיטָתוֹ בְּהִלְכוּת מְכִירָה, וּבִמְפְרִישׁ עַל תְּנָאִי אִם יִסְכִּימוּ הַבְעִילִים וְדַאי הוּא זְכוּת, וְלַעֲנִין הַפֶּרֶשֶׁת חֲלָה מֵהֵנִי הֵךְ הַפֶּרֶשֶׁת גַּם לְהַחֲלוֹקִים עַל הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן. ט. מִחֲדָשׁ דֵּה־פֶרֶשֶׁת זֹו מוֹעֵלֶת לְכוּרַע עַפ"י דְּבָרֵי הַרְשֵׁב"א בְּקִידוּשֵׁין דְּבִזְכוּת גָּמוּר מִזָּכִין לְאָדָם בַּעַל כְּרוֹחַ.

א.

אִם דּוֹקָא "זָכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו" אוֹ גַם "זָכִין מֵאָדָם", וְאִם זֶה תִּלּוּי בְּפִלּוּגָתָא דְּזָכִיָּה אִי הוּי מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת אוֹ לֹא

יִסוּר הֵהִיתוּר וְעִיקָר הַטַּעַם לְסַמּוֹךְ עַל הַפֶּרֶשֶׁת זֹו שֶׁהִיא לְגַמְרֵי שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְעִילִים הוּא מְדְבָרֵי הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן (ס"י קפ"ח) שֶׁהִבִּיאָם הֶרֶמ"א בְּקִצְרָה בַּהֲג"ה בְּשׁו"ע (י"ד ס"י שְׁכ"ח סְעִיף ג') וְז"ל, מִיְהוּ אִם יִדְעִינָן דְּזָכוּת הוּא לְבַעַל הָעִיסָה כְּגוֹן שֶׁהִיתָה הָעִיסָה מִתְקַלְקֶלֶת מוֹתֵר לִיטוּל חֲלָה בְּלֹא רִשּׁוֹת דּוֹכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו עַכ"ל, וּמִמִּילָא מִסְתַּבֵּר דֵּה"ה נִמִּי בְּנִדּוֹן דִּידָן כִּיּוֹן שֶׁהַפֶּרֶשֶׁת הִיא עַל תְּנָאִי שְׁלֹא תַּחּוּל כִּי אִם עַל אוֹתָן הַפִּירוֹת שִׁישְׂאוּר בְּטִיבְלָן בְּלֹא שׁוּם הַפֶּרֶשֶׁת אַחֲרַת נִמְצָא שֶׁהוּא זְכוּת גָּמוּר לְבַעֲלִים בְּלֹא שׁוּם צַד חֹב וְזָכִין שְׁפִיר לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו, וְעִיין בְּמִשְׁנָה לְמַלְךְ (פ"ד מִבְּכוֹרוֹת ה"א) שֶׁכָּתַב דִּידָן זֶה שֶׁל הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן אִינוּ דּוֹקָא בַּחֲלָה אֲלֵא ה"ה נִמִּי בְּמַעֲשֵׁר רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְכְדוּמָה.

אִמְנָם הַקְצוֹת הַחוּשָׁן (ס"י רמ"ג סק"ח) וְעוֹד גְּדוּלֵי אַחֲרוֹנִים חוֹלְקִים ע"ז וְס"ל דְּלֹא אִמְרִינָן זָכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו אֲלֵא בְּכַה"ג שֶׁהִמְקַבֵּל זֹוכֶה בְּאִיזָה דְּבַר כְּגוֹן שֶׁמְקַבֵּל מִתְנָה עֲבוּרוֹ אוֹ אִפִּי בְּתוֹרָם מִשְׁלוֹ עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁמְרוּיָח עַכ"פ אֵת דְּמֵי הַתּוֹרֵמָה, מִשְׂא"כ בְּמִפְרִישׁ מִשְׁלֵי חֲבֵרוֹ עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ אִף בְּכַה"ג דְּזָכוּת הוּא לְבַעֲלִים, מ"מ כִּיּוֹן שֶׁהִזְכִּיָּה הִיא לְהוֹצִיא מִמּוֹן לֹא מֵהֵנִי כֻּלָּל שְׁלֹא בִּפְנֵיו, מִשׁוּם דְּרַק זָכִין "לְאָדָם" הוּא דְּמַצִּינָן וְלֹא זָכִין "מֵאָדָם", וְכֵן כָּתַב הַמְרַכֵּבַת הַמִּשְׁנָה (פ"ו מְגִירוּשֵׁין ה"ג) ע"י"ש.

וְרֵאִיתִי בְּנוּדַע בְּשַׁעֲרִים (ס"י ט') וּבְרֵאשֵׁי בְּשָׁמִים (ס"י ט"ז) שֶׁכָּתְבוּ דִּידָן זֶה שֶׁל הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן תִּלּוּי בְּמַחֲלוּקַת הָרֵאשׁוֹנִים אִם זָכִיָּה מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת אוֹ לֹא.

לְדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁהוּא מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת אִין לְחַלֵּק כֻּלָּל בֵּין אִם זָכִין לוֹ אִיזָה דְּבַר אוֹ שְׁזָכִין מִמֶּנּוּ מִשׁוּם דְּכִיּוֹן שְׁזָכוּת הוּא לוֹ אֲנִן סִהְדֵי דְּרוּצָה הוּא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל זֶה וְשִׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ בֵּין לְקִנּוֹת וּבֵין לְהַקְנּוֹת, וְזֶה טַעְמּוֹ שֶׁל הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן מִשׁוּם דְּלֵהֲדִיא מְבוּאָר שֶׁם בְּדְבָרֵיו שֶׁהוּא סוֹבֵר דְּזָכִיָּה מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת, אֲבָל אִי זָכִיָּה לֹא מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת וְהוּא רַק מִצַּד הַסְּבָרָא אוֹ מִשׁוּם דְּרַב גִּידֵל אָמַר רַב דָּאֵמַר מִנִּין שְׁזָכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו שְׁנֵאֵמַר וְנִשְׂאִי אַחַד וְכוּ' כְּמִבּוּאָר בְּקִידוּשֵׁין (מ"ב ע"א), בּוֹה נִרְאֶה יוֹתֵר כְּסִבְרַת הַמְרַכֵּבַת הַמִּשְׁנָה וְהַקְצוֹת דְּזָכִין לְאָדָם מִצִּינוּ אֲבָל לֹא זָכִין מֵאָדָם אִף שֶׁהוּא לְטוֹבָתוֹ, וְלָכֵן הַחֲלִיט שֶׁם הָרֵאשִׁי בְּשָׁמִים דִּידָנוּ שֶׁל הַתּוֹרֵמַת הַדָּשָׁן אִינוּ מוֹסַכִּים מִכָּל הַפּוֹסְקִים וְאִין נִכּוֹן לְסַמּוֹךְ ע"ז לְכַתְחִילָה.

וְעִיין בְּעוֹנָג יו"ט (וּרִישׁ ס"י ק"ט) שֶׁהוֹכִיחַ מֵהַרְשֵׁב"א דְּסוֹבֵר דֵּה־אִמְרִינָן מָה אַתֶּם לְדַעְתְּכֶם אִף שְׁלוּחֲכֶם לְדַעְתְּכֶם אִין זֶה דּוֹקָא בְּתֵרוּמָה, אֲלֵא כֻּלָּל הוּא דְּבַכֵּל דְּבַר שֶׁאִם עֲשָׂהוּ הַבְעִילִים עֲצָמוֹ שְׁלֹא מִדַּעַת לֹא מֵהֵנִי כְּמוֹ תְּרוּמָה שְׂאִין הַפֶּרֶשֶׁת מוֹעֵלֶת אֲלֵא לְדַעַת, אוֹ אִם נַעֲשֶׂה ע"י שְׁלִיחַ צְרִיכִים דּוֹקָא שִׁידְעוּ עַכ"פ הַבְעִילִים מִמִּינֵי הַשְּׁלִיחוֹת, וְאִין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עֲצָמוֹ שְׁלִיחַ שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְעִילִים אִפִּי בְּכַה"ג שֶׁהוּא זְכוּת גָּמוּר ע"י"ש, וְכֵן כָּתַב גַּם הַפֶּתַח הַבֵּית בְּדִינֵי שְׁלִיחוֹת (ס"י כ"א ענף ר'), ע"י"ש. וְלִפִּי"ז וְדַאי מִסְתַּבֵּר שְׁלֹא אִמְרִינָן זָכִין לְאָדָם שְׁלֹא בִּפְנֵיו אֲלֵא בְּכַה"ג שֶׁהִזְכִּיָּה הִיא לְהַכְנִיס לוֹ מִמּוֹן, דָּאז שְׁפִיר אִמְרִינָן דָּאֵע"ג שְׁלֹא נַעֲשֶׂה הַזּוֹכֶה מִמֶּשׁ כְּשִׁלּוּחוֹ אֲלֵא חֲשִׁיב רַק כְּחֻצְרוֹ אוֹ כִּידָא אִרִּיכְתָּא שְׂאִין לָהֶם שׁוּם דַּעַת, מ"מ הִרִי כֻּלָּל הוּא דֵּהִיכָא דֵּאִיכָא דַּעַת מִקְנָה אִין צְרִיכִים כֻּלָּל לְדַעַת הַקּוֹנָה, מִשְׂא"כ בְּכַה"ג שֶׁהִזְכִּיָּה הִיא לְהוֹצִיא מִמּוֹן אוֹ כִּיּוֹן דָּאִמְרִינָן שְׂאִינוּ חֲשִׁיב מִמֶּשׁ כְּשִׁלּוּחוֹ אֲלֵא חֲשִׁיב רַק כִּידָו אוֹ כְּחֻצְרוֹ. נִמְצָא

עכ"ל, ואף שלכאורה י"ל דשאני חמץ דאי לאו דמזבין ליה נאסר בהנאה, ולכן אין המכר חשיב כהוצאת ממון אלא כהכנסת ממון כיון שמצילו בכך מהפסד, ועיין גם במג"א (סי' קנ"ג ס"ק ל"ז), מ"מ הרי החת"ס לא נחית כלל לסברא זו.

וגם נראה דלפי מה דקיי"ל דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין ומבואר גם בתוס' סוכה (ל"ה ע"א ד"ה אתיא) דבפירות טבל יש להכהן והלוי חלק בהם וחשיבי כשותפין, א"כ הרי אין כאן שום הוצאת ממון מרשות הבעלים אלא חשיב רק כחלוקת השותפין, וכ"כ גם הבאר יצחק (שם ענף ד') עיי"ש ובקצוה"ח (שם סק"ז) שכתב ג"כ דחשיב רק כחלוקת השותפין, אולם לפי"ז אי אפשר להפריש אלא לאחר שכבר נתמרחו, כיון דקודם מירוח קיי"ל דלאו כמי שהורמו דמיין, אלא שגם בלא זה חושבני שאין להפריש אלא מן הגמור כיון שיש איסור ברור להפריש משאינו גמור [אלא שלולא זה הי' גלענ"ד שיכול עכ"פ להפריש על מה שיאכל קודם מירוח בקבע, משום דמסתבר שאם אחד רוצה לאכול אכילת קבע מותר שפיר לתרום גם משאינו גמור], וגם יש להעיר דמאי דאמרן דחשיב כחלוקת השותפין שייך רק בתורם מיניה וביה ולא בתורם משל ראובן על של שמעון.

ב.

אם גזיה"כ הוא בתרומה דבעינן דוקא לדעתכם, ואם גם בהפרשה בזה"ז דרבנן בעינן לדעתכם

אמנם יש חולקים על דין זה של התרומת הדשן מטעם אחר, משום דס"ל דמוכח מהתוס' והרשב"א בנדרים (ל"ז ע"ב) דדוקא בתורם משלו על של חברו שהתרומה היא משלו אז הוא דאמרינן שלענין תקון השיריים לא בעינן כלל דעת בעלים ויכולים שפיר לתקן את הכרי מדין זכין לאדם שלא בפניו, משא"כ בתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי גזיה"כ הוא בתרומה דאפי" בכה"ג דהוי זכות מ"מ בעינן דוקא דומיא דאתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, עיי"ש בקצוה"ח ובעונג יו"ט וראשי בשמים ובעמק יהושע ובהגהות אמרי ברוך שם ביו"ד, ואף שהדברי חיים (דיני אכזה ס"י ג') ובאמרי בינה (הל' תרומ' ס"י ר) רוצה לחדש דבתרומות ומעשרות בזמן הזה כיון שהוא רק מדרבנן לא קפדינן אכללא דמה אתם לדעתכם, מ"מ קשה לסמוך ע"ז למעשה אחרי שלא נזכר כלל בשום פוסק חילוק זה, ובתרומת הדשן עצמו מבואר להדיא דלא נחית כלל לחלק בין דאורייתא לדרבנן.

וממילא נראה דאם ננקוט דהפרשה זו הוי ספיקא דדינא אם מועלת או לא מסתבר דמספק יש להחמיר, שהרי כתב המשנה למלך (פ"ז מתרומות הי"ז) דאף שתרו"מ בזה"ז רק מדבריהם מ"מ חמור טפי ולא אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא וכן סובר גם הרדב"ז (פ"ח מבכורים ה"ט) עיי"ש, ואף שהכס"מ (פ"ז ממעשר ה"ח) כתב

שבלא דעת הבעלים יכולים רק ליזכות ולא לזכות, והסבר זה מבואר גם בבאר יצחק (או"ח סי' א' ענף ג') עיי"ש, ועיין גם בנועם ירושלמי (פ"ח מדמאי) ובספרו עמק יהושע (סי' כ"א) שהכריע לדינא דבמפריש משל בעה"ב צריך שליחות ממש, ולא מהני כלל מה שאחרים תורמים שלא מדעת הבעלים אפי" בכה"ג שהוא זכות גמור.

וביין שכן, נראה דאף אם נאמר שלענין הפרשת תרומה ותרומת מעשר שההפרשה היא ממה שבלא"ה הולך לאבוד, יתכן שפיר לומר דחשיב קצת כתורם משלו על של חברו הואיל וע"י הפרשה זו הבעלים רק מרויחים ולא מפסידים, אבל מ"מ לגבי הפרשת המעשרות שההפרשה היא מפירות הנאכלים, בכה"ג הרי זה חשיב ודאי כתורם משל בעל הכרי על של בעל הכרי. והנה לענין הפרשת מעשר ראשון היה אפשר לתקן שיהא קורא שם מעשר ראשון על כל מיני פירות טבל השייכים לכהנים ולוים שיהיו פירותיהם מעשר על כל הטבל שבארץ, ונמצא דמדין זכין לאדם שפיר תורם משלהם על של אחרים, דכיון שכתורם משלו על של חברו קיי"ל דהטובת הנאה של התורם, נמצא דבנדון דידן הרי זה חשיב כלוים וכהנים התורמים בשלהם דמבואר ברמב"ם ובשו"ע שנוטלים המעשר ראשון לעצמם דנמצא לפי"ז שאין כאן שום הוצאת ממון, ואע"ג דאין לסמוך שחלק אחד מעשרה מפירות הארץ הם של כהנים ולוים, מ"מ אפשר עכ"פ לומר שפירותיהם יהיו מעשר על כל הטבל שנתלש או יאכל בראשונה, דנמצא שהרבה פירות מהשוק יתוקנו עכ"פ בכך מאיסור טבל, אולם עדיין נשאר קשה מהפרשת מעשר שני וכן מהפרשת מעשר עני שאף הכהנים והלוים חייבים בנתינה לעניים, גם יש לדון דהן אמנם שאף התורם משלו על של חברו כיון דהטובת הנאה של התורם אינו מזכה ממש את חברו, מ"מ שאני התם דכיון שמצילו בכך מהפסד דמי התרומה שפיר חשיב זיכוי, משא"כ הכא הרי אינו מזכה כלום את הכהנים והלוים בזה שמעשר משלהם על של אחרים, ואף לגבי התרומה והתרומת מעשר שמפריש ממה שהולך בלא"ה לאיבוד מ"מ הרי גם הבעלים עצמם היו יכולים לתקן באופן זה.

ברם אי משום הא גלענ"ד דלאו פקפוק הוא כלל, דהנה בתפארת צבי (אה"ע סי' מ"ב) ובברית אברהם (אה"ע סי' ק"א) ובבאר יצחק (או"ח סי' א') ועוד גדולי המחברים האריכו בזה ואסיקו לדינא דמהני שפיר זכיה גם להוציא ממון, ועיין בשערי תשובה (או"ח סי' תל"ד) ובשדי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ט' אות ב') ובפתחי תשובה (יו"ד סי' ש"כ) שהאריכו מאד במכירת חמץ ובהמה מבכרת שלא מדעת הבעלים מדין זכין לאדם שלא בפניו, גם ראיתי בחתם סופר (אה"ע סי' א') שכתב, וכן הלכה רווחת למכור חמצו של חברו בשעה חמישית מטעם זכין לאדם שלא בפניו, אע"פ דהוי זכיה ממנו לאחר והדבר פשוט ומובן,